

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 23 (5232) 9 чэрвеня 2023 г.

ISSN 0024-4686

Дыялог
праз
кнігу
стар. 4-5

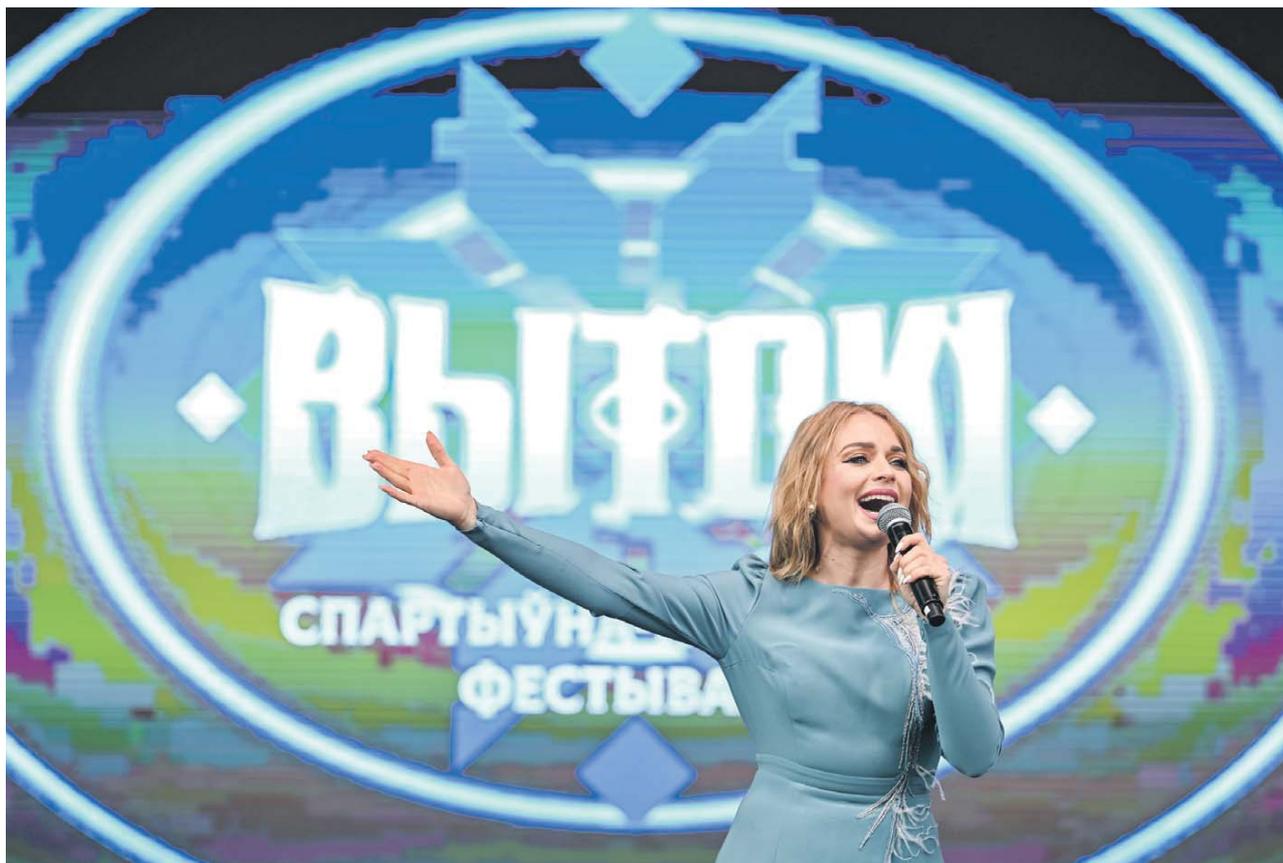

Кітай:
рытмы і шляхі
даа
стар. 7

Стан
паглыбленасці
ў матэрыял
стар. 13

За крок да вяршыні

Фота БелТА.

Трэці сезон спартыўна-культурнага праекта «Вытокі. Крок да Алімпу» Нацыянальнага алімпійскага камітэта завяршыўся ўрачыстым фестывалем у суботу, 3 чэрвеня, на плошчы Леніна горада Баранавічы. На два дні горад, расквечаны яркімі ўпрыгажэннямі і сцягамі, стаў цэнтрам культурнага жыцця краіны. Тысячы наведвальнікаў з усяго рэгіёна змаглі прымераць на сябе ролю алімпійцаў, узяўшы ўдзел у маштабным алімпійскім квэсце. Экскурсіі і тэатральныя прадстаўленні, выстаўкі і гастрэфасты, інтэлектуальныя віктарыны і модныя паказы, у рэшце рэшт, гала-канцэрт з феерверкам — вось як сустрэкаў гасцей форум-2023.

Адкрыўся трэці этап спартыўна-культурнага праекта мастацкім інтэрактывам «Гуляйце з намі — малойце самі» на тэму космасу ў Парку імя 30-годдзя Камсамола. Увечары першага дня публіку чакаў спектакль Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага «Палкія мамачкі» і паказ спартыўнага фільма пад адкрытым небам. Цэнтральнай падзеяй наступнага дня і ўсяго форуму стаў алімпійскі квэст з эстафетамі і конкурсамі, урачыстае адкрыццё якога апыраджаў алімпійскі забег па гарадскіх вуліцах з удзелам 500 дзяцей узростам да 9 гадоў. Актыўнасці ладзіліся больш чым на 50 пляцоўках, а завяршыўся фестываль гала-канцэртам з удзелам артыстаў беларускай эстрады і маляўнічым феерверкам.

«ЛіМ»-акцэнт

Адукацыя. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка сабраў нараду па бачных пытаннях уступнай кампаніі. У ліку ўдзельнікаў — міністр адукацыі Андрэй Іванец, кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Ігар Сергееў, намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка, старшыня Камітэта дзяржаўнага кантролю Васіль Герасімаў, дырэктар Рэспубліканскага інстытута кантролю ведаў Юрый Міксюк, прадстаўнікі профільных камісій абедзвюх палат парламента, а таксама кіраўнікі ўстаноў адукацыі рознага ўзросту. На нарадзе падрабязна разабралі праблемныя моманты ў адукацыі і абмеркавалі дакладны механізм сістэмы адбору і паствуплення ў ВУН на будучыню.

Афіцыйна. Вадзім Гігін узначалі Нацыянальную бібліятэку Беларусі, паведамляецца на сайце НББ. Паводле слоў міністра культуры Анатоля Маркевіча, кіраваць алмазам ведаў Гароўна і адначасова вельмі адказна. Перад новым генеральным дырэктарам стаіць асноўная задача — захаваць і прымножыць векавы досвед Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Пры гэтым, звярнуў увагу міністр культуры, яму неабходна заняцца такімі пытаннямі, як кадравы забеспячэнне, умацаванне матэрыяльнай базы ўстановы, стварэнне аўтаматызаванай сістэмы «Электронная бібліятэка», а таксама метадычнае суправаджэнне і забеспячэнне кантролю дзейнасці публічных бібліятэк краіны.

Навінка. Выданне «Мінская жаночая гімназія: фатаграфічны матэрыялы» прэзентавалі ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі. Кніга з'яўляецца другой у серыі зборнікаў, што змяшчаюць фотаматэрыялы з фондаў архіва. У яе ўвайшлі 443 фатаграфіі як вучаніц гэтай навучальнай установы (1899—1920 гады), так і тых, хто здаваў там экзамены экстарнам. Прадстаўлены фатаграфіі зроблены ў студыях, якія працавалі на тэрыторыі сучасных Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Літвы і Латвіі. Кожны фотадакумент суправаджаецца анатацыяй, у якой паказваюцца пошукавыя даныя, фармат, кароткія біяграфічныя звесткі пра сфатаграфаваную асобу, памеры фотадакумента, змест надпісаў, назва дакумента, да якога непасрэдна прыкладзена фатаграфія, і яго пошукавыя даныя, месца стварэння з пазначэннем назвы фотааляў (пры наяўнасці), яго ўладальніка і назвы населенага пункта, дзе яно знаходзілася.

Вярнісаж. Абласная выстаўка-конкурс дэкарацыйна-прыкладнага мастацтва «Віцебскі суверені» адкрылася ў Віцебскім абласным метадычным цэнтры народнай творчасці. Як піша БелТА, наведвальнікі могуць убачыць ужо багачэ дэкарацыйна-прыкладнага мастацтва, у якіх адлюстраваны нацыянальныя традыцыі і рэгіянальныя асаблівасці тэхнікі іншых рэчаў, распаўсюджаныя на тэрыторыі пэўнай мясцовасці. Таксама госці убачаць брэндывыя ўзоры, якія асацыююцца з пэўным раёнам, горадам або вёскай. Вырабы выкананы з прыродных і штучных матэрыялаў, некаторыя ўяўляюць сабой цэлыя кампазіцыі і інсталяцыі. Суверені выраблены ў розных тэхніках.

Тэатр. Гомельскі абласны драматычны тэатр прадставіў прэм'еру казкі для дарослых у дзвюх дзеях «Жаніцтва Бальзамінава» паводле матываў трылогіі Аляксандра Астроўскага. Новы спектакль прысвечаны 200-годдзю з дня нараджэння вялікага драматурга. Рэжысёр-пастаноўшчык, мастак — Дар'я Камашына (Санкт-Пецярбург). У спектаклі заняты акцёры Андрэй Шыдлоўскі, Таццяна Ганчарова, Наталля Задорына, Яўгенія Канькова, Дзіяна Чарнышэвіч, Дзмітрый Байкоў, Настасся Задорына, Кацярына Уладзімірава, Лілія Гогсцава, Марыя Хадзякова, Хрысціна Шыпкова, гаворыцца ў матэрыяле БелТА.

Рэгіён. Летнія музычныя вечары стартуюць у Гомельскім палацава-парковым ансамблі 15 чэрвеня, паведамляе БелТА са спасылкай на гісторыка-культурную ўстанову. Будзе гучаць фартэпіяна ў праграме Таццяны Старчанкі «Летнім вечарам. Фрыдрых Шапэн». У гэты вечар для гасцей — вальсы, накротныя, мазуркі, скерца, эцюды і іншыя. 13 ліпеня запланавана праграма «О, калі б мог выказаць у гук...». У палаты пройдзе вечар вэкальнай музыкі. Настрой зададуць саліст Вількіга тэатра Аляксандр Гелах (тэнор) і Таццяна Старчанка (фартэпіяна). У рэпертуары — М. Глінка, Дж. Вердзі, І. Кальман, неапалянтанскія песні ды іншыя. Праграма «На зыходзе лета...» завершыць цыкл музычных мерапрыемстваў 23 жніўня. Амагараў жывога гуку чакае вечар камернай музыкі ад Таццяны Старчанкі (фартэпіяна), Кацярыны Архіпавай (скрыпка), Юліі Ражоўскай (віяланчэль). У праграме — А. Вівальды, А. П'яцола, К. Дабюсі, А. Пярт, Р. Шчадрына.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

стасункі

Супрацоўніцтва наладжана

У майскія дні падпісаны дагавор аб супрацоўніцтве паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Астраханскім рэгіянальным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Расіі. Абодва бакі распрацоўваюць турыстычныя маршруты ў сферы літаратурнага турызму, будуць здзяйсняць абмен выданнямі, рабіць пераклады твораў.

Па сутнасці, супрацоўніцтва паміж пісьменнікамі Беларусі і Астрахані наладжана даўно. Заслужаны дзеяч культуры Беларусі, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў двойчы пабы-

ваў на астраханскай зямлі. Ён пераклаў на беларускую мову кнігу вершаў старшыні Астраханскага аддзялення СПР Юрыя Шчарбакова, які, у сваю чаргу, таксама пераклаў вершы многіх беларускіх паэтаў на рускую мову. Акрамя таго, астраханскі пісьменнік Сяргей Маслоўскі зрабіў пераклады твораў Максіма Багдановіча, Уладзіміра Караткевіча, Адама Глобуса.

Значнай падзеяй у супрацоўніцтве пісьменніцкіх арганізацый стаў удзел нашых твораў у Міжнародным літаратурным фестывалі для дзяцей і моладзі. За тры гады існавання фестывалю Беларусь прадставілі паэт, празаік, перакладчык, публіцыст Міхась Пазнякоў, мастацкі кіраўнік Мінскага гарадскога тэатра паэзіі Вольга Ба-

гушыньска, пісьменніца, педагог Валянціна Драбышэўская.

І ў гэтым годзе Астрахань дэкла і гасцінна сустрэла пісьменнікаў з розных краін свету ў парку Тэатра оперы і балета. На алеі Выдавецкай, дзе былі прадстаўлены навінкі дзіцячай літаратуры выдучых выдавецтваў Масквы і Санкт-Пецярбурга, кожны маленькі чытач знайшоў сабе кнігу па душы. А ў літаратурных гасцёўнях дзіцячыя пісьменнікі з радасцю дзяліліся новымі цікавымі творамі, праводзілі гульні і квэсты. З захапленнем слухалі маленькія астраханцы пра сінявокую краіну Беларусі і нават паспрабавалі самі чытаць вершы на беларускай мове.

Агата ПІСАР

конкурсы

Малюнкi па творах пісьменнікаў-землякоў

У абласнога конкурсу юных мастакоў «Родныя вобразы. Вясёлка пад тураўскай зямлёй» сёлета першы маленькі юбілей. Амаль паўтысячы малюнкаў па творах класікаў беларускай літаратуры — выхадцаў з Гомельшчыны ды сучасных гомельскіх пісьменнікаў даслалі на пяты конкурс вучні агульнаадукацыйных устаноў вобласці.

Ва ўрачыстай цырымоніі адкрыцця незвычайнай выстаўкі, якая прайшла ў Гомельскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна, прынялі ўдзел юныя мастакі і іх педагогі, бацькі, пісьменнікі.

Цэлыя словы ў адрас канкурсантаў сказалі старшыня абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч і дырэктар абласной бібліятэкі Таццяна Забіяка. У прыватнасці, яны распавялі: спачатку кожны ўдзельнік конкурсу прыйшоў у бібліятэку, выбраў кнігу пісьменніка-земляка і, прачытаўшы яе, прасуціўшы твор праз душу, адлюстравіў прачытанае на малюнку. Кагосьці з юных чытачоў-мастакоў кранулі героі мастацкіх твораў, кагосьці — апісанні пісьменнікамі родныя краіны. Але выдавочна адно: дзякуючы мастацкім твораў яны яшчэ больш палюбілі Радзіму.

Аўтарытэтных эксперты, сярод якіх мастакі, пісьменнікі, журналісты і бібліятэчныя работнікі, вызначылі 41 фіналіста, з якіх 13 сталі пераможцамі юбілейнага абласнога конкурсу. Іх творчая праца прадстаўлена на спецыяльнай выстаўцы ў фармаце «малюнак+кніга». Упершыню ладзіць такія выстаўкі па ініцыятыве абласной пісьменніцкай арганізацыі сталі з 2022 года; першая адбылася дзякуючы падтрымцы абласной бібліятэкі падчас правядзення ХХІХ Дня беларускага пісьменства ў Добрушы.

Найлепшымі былі прызнаны мастакоўскія работы вучняў: Анастасіі Крупнік (8 «А» клас Лельчыцкай СШ № 1), Соф'і Клімянок (9 клас СШ № 10 г. Светлагорска), Ульяны Пратасенка (9 «А» клас СШ № 9 г. Мазыра), Марыі Шкоды (11 клас СШ № 1 г. Светлагорска), Марыі Касцюшкі-

Адкрыццё выстаўкі «Родныя вобразы».

най (9 «А» клас СШ № 10 г. Светлагорска), Багдана Дулуба (6 клас Сыргодскай БШ Калінавіцкага раёна), Таццяны Клімашэўскай (7 клас Ленінскай СШ Жыткавіцкага раёна), Анастасіі Івановай (5 «А» клас СШ № 9 г. Мазыра) і іншых канкурсантаў па творах вядомых пісьменнікаў Анатоля Грачынківа, Ізяслава Кагялярова, Соф'і Шах, Уладзіміра Гаўрыловіча, Міхася Болсуна, Таццяны Чарухінай, Аляксандра Беліка, Міхася Слівы ды Ліліі Вялічкі. Прысутным лаўрэатам конкурсу былі ўручаны заслужаныя дыпломы, кніжныя падарункі ад аўтараў. Падзячныя лісты атрымалі і настаўнікам лаўрэатаў, кнігі — бацькі, якія падаравалі сваім дзецям магчымасць прыхаць у Гомель на свята.

Незвычайную выстаўку змогуць пабачыць многія. Яна будзе працаваць да канца верасня ў Гомелі, Тураве, Жыткавічах і Рэчыцы, дзе ўвосень пройдзе V рэгіянальны фестываль літаратуры «На зямлі Кірылы Тураўскага». Дарэчы, малюнкi лаўрэатаў будуць таксама змешчаны ў 21 нумары абласнога альманаха «Літаратурная Гомельшчына».

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

пашана

Адзначаны за ўвагу да беларускай літаратуры

Дыпламамі Выдавецкага дома «Звязда» адзначаны сябры беларускага мастацкага ства з Казахстана.

У далёкім ад Беларусі краі, акрамя казахаў і прадстаўнікоў іншых народаў, жывуць яшчэ і ўйгуры. Іх у Казахстане — 275 тысяч. Працуюць школы з уйгурскай мовай навучання, выдаюцца газеты і часопісы, а таксама — кнігі. За апошнія гады склаліся добрыя адносіны паміж беларускімі і ўйгурскімі пісьменнікамі. У Мінску выхадзілі ў друку матэрыялы, прысвечаныя празаікам Авуту Масімаву, Ахметжану Срапілаву, літаратурнаму аліману Хамраеву.

Ахметжан Срапілаў і Авут Масімаў неаднойчы перакладалі творы беларускіх аўтараў. А ў адной з агульнаадукацыйных школ ў вёсцы Малое Аксу Ахметжана Сулайманова, настаўніцу ўйгурскай мовы і літаратуры Рукіям Ісраілаву, вучаніцу 8 класа Камілю Курдашаву.

А цяпер, як паведаміў з Алматы доктар філалагічных навук Алімжан Хамраев, рыхтуецца «беларускі выпуск» часопіса «Жаткар». У перакладзе на ўйгурскую мову будуць надрукаваны празаічныя і паэтычныя творы беларускіх пісьменнікаў.

Сяргей ШЫЧКО

праекты

Чарговыя знаёмствы

У Пекіне ў хуткім часе пабачыць свет кніга вядомага беларускага паэта і празаіка, лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі Аляся Бадака. У зборнік уойдуць 43 творы пісьменніка, чья творчасць ужо знаёма кітайскаму чытачу па кнізе «Выбраныя творы сучасных беларускіх пісьменнікаў», якая выйшла ў 2022 годзе. Новае выданне аб'ядноўвае паэзію і прозу таленавітага аўтара.

Перакладчык кітайскай кнігі Аляся Бадака — Хань Сяе, які працуе ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў і шмат намаганняў прыкладае для развіцця прасторы вывучэння беларускай літаратуры ў Кітаі. Дарэчы, ён пераўвасобіў на сваю родную мову і аповесць Андрэя Федаранкі «Шчарбаты талер». Таксама Хань Сяе ў суспільнай працы з беларускай кітайскай Дар'яй Зубко склалі падручнік «Базы курс беларускай мовы» (выдадзены ў 2020 годзе).

Вялікую працу па праасоўванні беларускай літаратуры ў Кітаі прарабіла доктар філалагічных навук Чжан Хуэйцінь, якая таксама доўгі час працавала ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў. Яе выключныя заслугі ў гэтых памакненнях — падстава лічыць яе першапраходцам у справе азнамялення кітайскага чытача з сучаснай беларускай літаратурай. Ва ўніверсітэце, між іншым, некалькі гадоў працуе Цэнтр даследаванняў Беларусі. А ў 2020 годзе ў гэтай адукацыйнай прасторы быў урачыста адкрыты помнік народнаму паэту Беларусі Юна Купала. У Цэнтры даследаванняў Беларусі сабрана бібліятэка кніг нашых пісьменнікаў на беларускай і рускай мовах, што, несумненна, спрыяе развіццю цікаўнасці да беларускай літаратуры.

Мікола БЕРЛЕЖ

імпрэзы

Кнігі, прыгоды, пошукі...

У розных гарадах краіны прайшлі нядаўна кніжныя фестывалі, прымеркаваныя да Міжнароднага дня абароны дзяцей. Асноўнымі арганізатарамі літаратурна-музычных імпрэз выступілі Саюз пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкі дом «Звязда».

Адным з найбольш запамінальных сярод мерапрыемстваў стала сустрэча «Міхасэвы прыгоды», якая адбылася ў Літаратурным мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Так, школьнікі і іх бацькі былі не толькі гледачамі на свяце кнігі, але і ўдзельнікамі запамінальных дзей. Праводзіліся аўтограф-сесіі з пісьменнікамі Віктарам Шніпам, Кацярынай Хадасевіч-Лісавой, Ірынай Карнаухавай; супрацоўнікі Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк сталіся на інтэрактыўных пляцоўках праводзілі гульні-віктарыны з памятнымі падарункамі.

Займальным і запамінальным атрымаўся майстар-клас па машынапісе і каліграфіі «Пішу як Колас», распрацаваны музейшчыкамі. Акрамя таго, супрацоўнікі музея прыдумалі адметны музейна-педагагічны занятак пад назвай «Якуб Колас — міністр грыбной гаспадаркі», які атрымаўся не толькі вясёлым і цікавым, але і змястоўным: дзеці збіралі сімвалічныя грыбы па тэрыторыі ўсёй сядзбы.

Захапляльныя творчыя сустрэчы адбыліся і з пісьменнікамі Дзмітрыем Мікалаевым і Тамарай Кавальчук.

Адной з найцікавейшых падзей фестывалю стала прэзентацыя альманаха «Роднае слова», падчас якой галоўны

Фота Кастуся Дробава.

рэдактар выдання Наталія Шапран распавядала пра Янку Маўра — гэты нумар часопіса цалкам прысвечаны дзіцячаму пісьменніку. Адбыўся ў межах фестывалю і круглы стол, арганізаваны сумесна з Аб'яднаным інстытутам праблем інфарматыкі — падчас сустрэчы абмяркоўвалі ідэю стварэння лічбавай энцыклапедыі Якуба Коласа.

Незабытым атрымаўся і выступленне Марыі Міцкевіч. Унучка пэняра пазнаёміла прысутных з найцікавейшымі фактамі біяграфіі Янкі Маўра ў межах распрацаванай ёю лекцыі.

Прайшлі фестывалі дзіцячых кнігі і ў абласных гарадах краіны — у Гомелі, Брэсце і Гродне.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

вернісаж

Галерэя партрэтаў Віктара Барабанцава

У Беларускам дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры ўчора адкрылася выстаўка «Літаратурныя партрэты Віктара Барабанцава». Гэта шэраг партрэтаў літаратараў розных эпох.

Заслужаны дзяч культуры Віктар Барабанцаў вядомы сваімі карцінамі, прысвечанымі Беларусі, яе гістарычнаму мінуламу, сучаснаму стваральнаму дню.

У жанры партрэта ён спрабуе сябе даўно і ўдала. У 1980 годзе з'явіўся партрэт Міколы Гусоўскага, затым былі напісаны партрэты Кірылы Тураўскага, Ефрасініі Полацкай. Іх паслядоўнікі пастаянна папаўнялі творчы арсенал мастака.

Апошнім часам мастак звярнуўся да вобразаў тых, хто стварае сучасную беларускую літаратуру, — Георгія Марчука, Мікалая Чаргінца, Алеся Бадака, Віктара Шніпа, Алены Стэльмах.

— Мне цікава не толькі чытаць іх творы, але і мець з аўтарамі стасункі ўжывую. За кожным з пісьменнікаў — асоба, моцная энергетыка, — гаворыць Віктар Барабанцаў.

З работамі мастака можна будзе пазнаёміцца на выстаўцы да 30 верасня 2023 года.

Марыя ЛШПЕНЬ

вектар

Пошук інавацыйна-творчых падыходаў у рабоце з моладдзю і падлеткамі дэталёва Бярэзінскай раённай бібліятэцы займае высокае месца ў раённай сістэме выхавання і агітацыі. Дэбют-праект «Разумнае казіно ў Беразіно» накіраваны на арганізаванне вольнага часу падлеткаў з асаблівасцямі паводзін.

Папулярная маладзёжная забава рулетка прызнана стаць сродкам выхавання ў казіно з прыстойнай рэпутацыяй. Паводле задумы, яна мяняецца ў залежнасці ад сітуацыі: праблемная рулетка, прававая, романтик-рулетка, рулетка-сагырыкон, SOS-рулетка, дыскус-рулетка, імідж-рулетка, рулетка-альтэрнатыў, рулетка заслуг, літаратурная рулетка.

ініцыятывы

Свята «Новай зямлі»

Адбылася рабочая сустрэча старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алеся Карлюкевіча і дырэктара Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Ірыны Мацяся.

— Наперадзе, напрыканцы 2023 года, — святкаванне 100-годдзя «Новай зямлі», — адзначыла на самым пачатку размовы кіраўніца культурына-асветніцкай, галоўнай коласазнаўчай установы ў краіне. — І кропка ў напісанні была пастаўлена 5 студзеня 1923 года, і першае асобнае выданне паэмы ўбачыла свет у 1923 годзе. Будзем рады, калі Саюз пісьменнікаў далучыцца да работы па ўшанаванню памяці пра гэты ў многім лёсавызначальны твор беларускай літаратуры. У нас з СПБ ёсць добры вопыт правядзення фестывалю дзіцячай літаратуры, дзіцячага чытання і дзіцячага кнігавыдання. Ужо тройчы мы ладзілі падобныя мерапрыемствы. Зусім нядаўна прайшоў фестываль «Міхасэвы прыгоды». Ён ужо стаў добрай традыцыяй. Праграма фестывалю прыцягнула ўвагу дзяцей з розных школ Мінска.

Алесь Карлюкевіч падкрэсліў, што і надалей пісьменніцкая арганізацыя будзе актыўна падтрымліваць памкненні музея да прапаганды і класікі, і сучаснай беларускай літаратуры сярод юнага чытача. А ў дачыненні да юбілею «Новай зямлі» заўважыў наступнае: «Мы гатовы супольна з выдавецтвамі краіны падрыхтаваць для дзяцей шэраг кніг, заснаваных на публікацыі асобных раздзелаў з паэмы. Гэта будзе прыгожа ілюстраваная, даволі тыражынная выданні, якія разыдуцца па ўсёй краіне».

У час сустрэчы былі абмеркаваны і іншыя актуальныя творчыя, гісторыка-літаратурныя пытанні.

Сяргей ШЫЧКО

Казіно з прыстойнай рэпутацыяй

Абавязковыя элементы: уваход-пропуск у казіно з прад'яўленнем чытацкага фармуляра (так званая кніжная тэст-таможня); розыгрыш-акцыі «Шчаслівы чытацкі фармуляр», сюрпрыз-акцыі «За новы фармуляр — салодкі прыз». Меню разумнага казіно разлічана на падлеткавае ўспрыманне: аўтограф-рэгістрацыя наведвальнікаў казіно «Тут быў я!», крэсла шчырасці «Я ёсць я, і гэта — цудоўна!». Наведвальнікам таксама прапануецца серыя міні-тэатралізаваных літаратурных твораў «Маладзёжныя праблемы мовай кнігі». Прысутныя становяцца сведкамі споведзяў літаратурных герояў з агульным лейтэмам «Не паўтарыце маіх памылак». Гэта вучыць бачыць у літаратурным сюжэце глыбінны сэнс, падштурхоўвае да разваг на зладзённых тэмы, абуджае цікавасць да кнігі.

Наступствы алкагалізму, курэння, хуліганства, булінгу ў маладзёжным

асяроддзі дапамагла прадставіць кніжная вітрына казіно «Літаратурныя SOS» з творами Анатоля Бутэвіча «Ападкі», Анатоля Кудраўца «Першая цыгарэта», Ладзі Алейнік «Школьная гісторыка», Ірыны Рагалёвай «Правільнае пытанне», Міколы Адама «Руская рулетка», Марыны Лайковай «Аплявуха».

У праграме казіно з прыстойнай рэпутацыяй таксама: арт-паказы «Герой не твайго рамана» з аўкцыёнам, парад «Што я раю літаратурнаму герою», трыбуна адкрытага пісьма «Крык душы ў паштовым канверце», мікрафон самакритыкі «Мае недачынкі — мае слабасці», дыскус-экспромт «Ці лёгка быць маладым?», шоу «Гвар пад маскай», будка галаснасці «Голас маладых».

Тамара КРУТАЛЕВІЧ, заадачык аддзела маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці ДУК «Бярэзінская раённая бібліятэка»

«ЛіМ»-люстэрка

У Вялікім тэатры Беларусі прайшла прэм'ера оперы «Севільскі цырульнік». Лібрэта ў свой час напісаў Чэзарэ Стэробіні па аднайменнай камедыі Пера дэ Бамаршэ. Мастаком-пастаноўшчыкам (сцэнаграфія і касцюмы) выступіў Энрыка Мусеніч (Італія). Дырыжор-пастаноўшчык — Уладзімір Авадок. Рэжысёр-пастаноўшчык — Альда Тарабэла з Італіі. Апошні адзначыў, што ставіў «Севільскага цырульніка» на зусім розных сусветных сцэнах і кожны спектакль меў свае асаблівасці. «Пры падрыхтоўцы гэтага «Севільскага цырульніка» я спрабаваў прымусяць кожнага з салістаў захаваць лёгкасць у ігры, а таксама прасіў уважліва слухаць музыку Расіні, таму што ўся галоўная драматургія і характары перанаяжаў закладзены менавіта ў ёй». БелТА нагадвае: опера аб падпрымальным Фігара да гэтага ўжо гучала са сцэны Вялікага тэатра ў дзевяці пастаноўках. Упершыню тут яе паказалі ў 1934 годзе.

Пасольства Пакістана ў Мінску і Нацыянальная бібліятэка Беларусі адкрылі выстаўку «Твары Пакістана», перадае БелТА. Экспазіцыя, прымеркаваная да Дня Незалежнасці Пакістана, прапануе падарожжа ў свет разнастайнай пакістанскай культуры, багатай спадчыны і яркіх традыцый, уасобленых ва ўнікальных і каларытных асобах народа гэтай краіны. Як гаворыцца на сайце Нацыянальнай бібліятэкі, прадстаўлены работы мастака-акварэліста Ірана Хана і мастачкі Зайнеб Хан, а таксама фатографу Аджлі Чышці і Асмара Хусейна. У дадатак да твораў мастацтва прадстаўлены традыцыйныя прадметы хатняга ўжытку: керамічныя вазы, сталовыя прыборы, мініяцюры скульптуры, вырабы з оніксу, дрэва, медзі, срэбра, прадметы ручной работы.

Творчая дэлегацыя прадстаўнікоў мастацтва ў складзе больш як 20 чалавек прыехала з кітайскай правінцы Фуцзянь з дзесяцідзённым візітам у Беларусь, піша БелТА. «Больш за 30 работ з нашай, а таксама двух іншых найбліжэйшых правінцый мы прывезлі для паказу ў Мінск, — расцімачы кіраўнік дэлегацыі, старшыня Асацыяцыі скульптараў правінцы Фуцзянь Пань Юлун падчас адкрыцця кітайскай выстаўкі скульптуры ў Нацыянальным цэнтры мастацкай творчасці дзяцей і моладзі ў Мінску. — Творы выкананы з каменя, металу, дрэва, керамікі і адлюстроўваюць нацыянальны каларыт і традыцыі, расказваюць пра ўнікальную культуру рэгіёна Фуцзянь і суседніх правінцый».

Прэм'ера стужкі «Снягір» ваводзе рамана Георгія Уладзімава «Тры хвіліны маўчання» прайшла ў Маскве, паведамляе «ИТАР-ТАСС». Карціна выйшла ў шырокай пракат. Фільм Барыса Хлебнікова, сцэнарый якога ён напісаў у сааўтарстве з Наталіяй Мешчанінавай, расказа аб экіпажы рыбабоўнага судна «Снягір», які трапіў у шторм. Рыбабоўнае судна становіцца пльывучым домам для банды марскіх валацуг. Галоўныя ролі ў карціне выканалі Аляксандр Робах, Цімафей Трыбунаў і Такар Хлебнік.

Актрыса Юлія Рутберг запралае беларускую ў публіку на свае мнааспектны. Гэтым летам на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага абудуцца паказы мнааспектныя народнай артысткі Расіі, лаўрэата расійскіх тэатральных прэмій, вядучай актрысы Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Яўгенія Вахтангава Юліі Рутберг. Актрыса прадставіць увазе мінскай публікі спектакль «Кабарэ» «Вандроўны сабака» і «13 пытанняў да Ахматавай». Юлія Рутберг з'яўляецца аўтарам ідэі і выканаўцам вышэйназваных мнааспектныя. Паказы спектакляў «Кабарэ» «Вандроўны сабака» і «13 пытанняў Ахматавай» прайдуць на сцэне Рускага тэатра 14 і 15 ліпеня.

Першую выставачную мастацкую галерэю адкрылі ў Інгушэці ў Дзень рэспублікі. Як піша «ИТАР-ТАСС», першай у галерэі, што цяпер працуе ў горадзе Сунжа, стала выстаўка «Мастацтва Інгушэці: традыцыі і сучаснасць», прымеркаваная да гадавіны ўтварэння рэгіёна. У галерэі плануецца праводзіць персанальныя выстаўкі і вярнуцца інгушскіх мастакоў, майстар-класы, кірмашы і аўкцыёны жывапісных работ. Да Дня рэспублікі ў Інгушэці праходзіць каля 100 мерапрыемстваў: святочныя канцэрты ў дамах культуры, выстаўкі, творчыя конкурсы, спектаклі, круглыя сталы, фестывалі з удзелам калектываў народных промыслаў і іншыя.

Здымкі поўнаметражнага фільма «Вера» пра Змаці Рамы — галоўнага героя апавесці Галіны Шчарбакавай «Вам і не сіліся» — завяршыліся на Кінастудыі імя М. Горкага. Галоўную ролю ў экранізацыі па матывах апавесці Галіны Шчарбакавай выканалі актрыса Вікторыя Талстаганова. Здымкі прайшлі пры падтрымцы Міністэрства культуры Расіі ў Маскве, Санкт-Пецярбургу, Сочы, а таксама на ледаколе «Ленін» у Мурманску. Яны доўжыліся дзевяць месяцаў, што дазволіла паказаць у фільме ўсе поры года і розныя душыўныя станы герояў. Фестывальная прэм'ера фільма абудуцца ў 2024 годзе. Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

На книжных

У рамках XVIII Санкт-Пецярбургскага міжнароднага кніжнага салона, які праходзіў у культурнай сталіцы СНД 18—21 мая, Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь супольна з кнігагандлёвай сеткай «Белкніга» адкрылі секцыю беларускіх выданняў у самай вялікай і найстарэйшай кніжнай краме паўночнага горада — «Доме кнігі». Пра гэтую і іншыя міждзяржаўныя і міжкультурныя ініцыятывы «Белкнігі» чытайце ў новым выпуску сумеснага спецыяльнага «На кніжных паліцах».

Культурны дэсант

Падчас цырымоніі адкрыцця секцыі беларускіх выданняў у Санкт-Пецярбургу генеральны дырэктар прадпрыемства «Белкніга» Уладзімір Матусевіч заўважыў: «Варта адзначыць, што супрацоўніцтва «Белкнігі» з «Домам кнігі» не абмяжоўваецца толькі продажам беларускіх выданняў. У планах — абмен вопытам, рэалізацыя праектаў, сумесны ўдзел у мерапрыемствах, інфармацыйнае забеспячэнне кнігагандлёвай дзейнасці. Узвядзены, што такое ўсебаковае супрацоўніцтва будзе на карысць і беларускім, і расійскім кнігараспаўсюджальнікам». Па падрабязнасці мы звярнуліся да намесніцы генеральнага дырэктара Святланы Гук.

ў Доме кнігі пасля яго аднаўлення. Работы па аднаўленні гістарычнай крамы ў легендарным Доме кампаніі «Зінгер» завяршыліся ў лістападзе 2022 года. Акурат да адкрыцця сёлётыяга, 18-га, «Кніжнага салона» ідэя рэалізавалася на практыцы.

— Якім выданням выпала прадстаўляць Беларусь гэтым разам?

— Выданні самыя розныя: і дзіцячыя, і навукова-папулярныя, і краязнаўчыя, і ваенна-гістарычныя, прысвечаныя генацыду беларускага народа, культуры і традыцыям нашай краіны. Словам, самы шырокі асартымент. Крыху менш хіба што мастацкай літаратуры, бо мастацкай літаратуры ў Расіі з лішкам хапае і сваёй. Натуральна, мы не бярэм з сабой падручнікі, таму што ў іх сваё навукальнае праграма. Асобнае месца займаюць выданні вихаваўчага характару (напрыклад, шырока прадстаўлена выдавецтва «Народная асвета»). Ёсць кнігі і на беларускай мове. У асноўным гэта, праўда, альбомы, зразумелыя носьбітам розных моў, але маюцца і некаторыя іншыя выданні. Прывяртыт

аддаецца літаратура прыкладнага, сацыяльнага, краязнаўчага і дзіцячага напрамкаў.

— Што можна сказаць пасля амаль трох тыдняў работы беларускай секцыі? Як паказвае сябе ініцыятыва?

— Дакладна можна сказаць, што цікавасць да нашых паліц ёсць, гэта пацвярджаюць і ў самой краме, але аб выніках пакуль гаварыць рана.

— Ці назіраецца ўвогуле цікавасць да беларускай культуры сярод расіян? Як бы вы ацанілі ўзровень гэтай зацікаўленасці?

— Акурат на гэтым тыдні ў Маскве завяршыўся IX кніжны фестываль «Красная плошча», у якім удзельнічае і наша кнігагандлёвая сетка. Можна сцвярджаць, што інтарэс да айчынай літаратуры высокі.

— Беларускія кніжныя паліцы ў Санкт-Пецярбургу назаўсёды?

— Мы прыкладзём максімум намаганняў, каб гэта было доўгатэрміновае супрацоўніцтва.

Гутарыў Мікіта ШЧАРБАКОЎ, фота БелТА

чытаем з «Белкнігай»

Водгукі — самыя лепшыя!

Акрамя «Кніжнага салона» ў Санкт-Пецярбургу, «Белкніга» бярэ актыўны ўдзел і ў іншых мерапрыемствах за мяжой. Так, на гэтым тыдні завяршыўся IX кніжны фестываль «Красная плошча» ў Маскве, адным з экспанентаў якога стала беларускае прадпрыемства, а на найбліжэйшыя месяцы запланаваны цэлы шэраг імпрэз. І, нягледзячы на апошнімі гадамі колькасць інтэрнацыянальных праектаў у кнігагандлёвай сферы адчувальна зменшылася, «Белкніга» складаць рукі не збіраецца.

Прыярытэтнымі напрамкамі міжнароднай дзейнасці застаюцца супрацоўніцтва з выдавецтвамі і камплектаванне асартыменту. Адкрыццё ў замежных кнігарнях адмысловых паліц — гэта, канешне, справа карысная, але вельмі няпростая, таму што нацыянальныя рынкі, як правіла, перанасычаны ўласным асартыментам. Тым не менш магчымасці для ўзаемадзеяння знойдуцца заўсёды. Напрыклад, некалькі гадоў таму ў кніжнай краме «Кнігі & кніжачкі» на праспекце Незалежнасці ў Мінску адбылося адкрыццё кітайскай секцыі. Падзея вельмі шырока асвятлялася ў СМІ, а на мерапрыемстве прысутнічаў пасол КНР у Беларусі і цэлая дэлегацыя.

Па словах намесніка генеральнага дырэктара Святланы Гук, нягледзячы на тое, што раней кантакты былі больш шырокія, галоўным партнёрам заўсёды была і застаецца Расія і расійскія выдавецтвы. «Апошнім часам тры асноўныя пляцоўкі за мяжой для нас — гэта Санкт-Пецярбургскі «Кніжны салон», маскоўскі фестываль «Красная плошча» і Маскоўская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш, якая праходзіць штогод у верасні ў расійскай сталіцы», — адзначае Святлана Іванаўна. Да нядаўняга часу абавязковымі каардынатамі былі таксама кніжны кірмаш у Франкфурце-на-Майне ды Астана.

XVIII Санкт-Пецярбургскі міжнародны кніжны салон праходзіў на Палацавай плошчы горада на Няве з 18 да 21 мая і быў прысвечаны адразу некалькім знакавым падзеям: 320-годдзю Санкт-Пецярбурга, Году педагога і настаўніка ў Расійскай Федэрацыі, а таксама абвешчэнню Санкт-Пецярбурга культурнай сталіцай СНД. У склад беларускай дэлегацыі, акрамя «Белкнігі», увайшлі прадстаўнікі Міністэрства інфармацыі і выдавецтваў «Вышэйшая школа», «Народная асвета», «Беларуская навука». Тэматычным

Фота з тэлеграм-канала «Белкніга»

Стэнд «Белкнігі» на IX кніжным фестывалі «Красная плошча» ў Маскве.

дамінантай стэнда «Кнігі Рэспублікі Беларусь» стаў праект «Бацькаўшчына».

Па вопыце мінулых гадоў можна меркаваць, што найбольшым попытам за мяжой карыстаецца айчынная дзіцячая, краязнаўчая, этнаграфічная літаратура, прадукцыя «Белкартаграфіі», слоўнікі... Цэнтральную частку беларускіх стэндаў на «Кніжным салоне», роўна як і на «Краснай плошчы», занялі кнігі для дзяцей, а таксама навукова-папулярныя, ваенна-гістарычныя і гісторыка-культурныя выданні. «Надвор'е чудаўнае, людзей шмат, інтарэс быў вялікі. Водгукі пакупнікоў самыя лепшыя», — зазначаюць на прадпрыемстве.

Падбіраючы выданні для вызначаных «гастролей», супрацоўнікі кнігагандлёвай сеткі разлічваюць таксама і на беларусаў замежжа. Так, беларуская дыяспара заўсёды вельмі актыўна наведвала вялікую вераснёвую выстаўку ў Маскве. Дый не толькі яе. «Гадоў пяць-шэсць назад была ў Астане ў камандзіроўцы, дык беларусы прыйшлі ў нацыянальных касцюмах! Распыталі аб усім, кніжкі купілі», — згадвае Святлана Гук. Натуральна, нярэдка і заўсёды чаканяга госці на стэндах «Белкнігі» ў любой краіне — прадстаўнікі беларускага пасольства.

Каміла НАВІНКІНА

Цікава ведаць

Важнай формай міжнародных кантактаў з'яўляюцца іншамоўныя выданні — і такія на паліцах беларускіх кнігарняў ёсць! Дзякуючы «Белкнізе», якая супрацоўнічае з пастаўшчыкамі літаратуры на замежных мовах, у беларускіх кнігалюбаў ёсць магчымасць чытаць творы ў арыгінале. Разлічана гэта, зразумела, на невялікую колькасць крам. У першую чаргу гаворка ідзе пра найбуйнейшыя сталічныя кнігарні («Цэнтральная кнігарня», «Светач»), але на балансе прадпрыемства маецца, напрыклад, і кіёск у Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце, дзе таксама можна купіць падобную літаратуру.

Ва ўлік не бярэцца школьная прадукцыя накітавалі працоўных шпыткаў на мовах, якія вучаюцца ў школе. Перш за ўсё маюцца на ўвазе паэзія і проза, сацыяльная літаратура, невялікія краязнаўчыя буклеты на англійскай, польскай, кітайскай, радзей — іспанскай і французскай мовах. Найбольш запатрабаваныя такія кнігі сярод студэнтаў і ўсіх, хто захапляецца замежнымі літаратурамі ды чытаннем на мовах арыгінала.

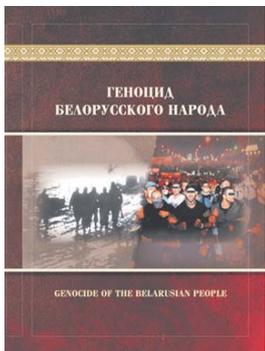
Бестселеры на ўсе часы

Ключавое месца ў дзейнасці любога кнігагандлёвага прадпрыемства займаюць кнігі. Што ні кажы, а кнігі — гэта і асноўны капітал, і «нясучая канструкцыя» падобных арганізацый. Багаце асартыменту — гарантыя паспяховай кніжнай крамы... Ад неўміручай класікі да апошніх навінак, ад легкаважных гісторыка-геаграфічных атласаў да сур'ёзных дакументальна-публіцыстычных даследаванняў — вашай увазе прапануецца дзясятка найбольш запатрабаваных айчынных выданняў апошніх месяцаў сеткі кнігарняў «Белкніга».

1

На першым месцы сярэд самых папулярных — выданне, пра якое мы пісалі і згадвалі неаднойчы, — «Генацыд беларускага народа».

Кніга, што пабачыла свет летась у выдавецтве «Беларусь», уключае

ларусі, пазнаёміцца яшчэ больш людзей. Амаль дзвеце шыкоўна аформленых (мастаком выступіў відомы Міхаіл Басальга) старонак нікога не пакінуць раўнадушнымі.

3

Побач з выбітнай мастацкай прозай у топе продажу кнігагандлёвай сеткі «Белкніга» знайшлося месца і гісторыка-геаграфічнаму атласу для дзяцей «Мая Беларусь» выдавецкага прадпрыемства «Белкартаграфія». З дапамогай яркага выдання на 44 старонках, выпушчанага ў 2023 годзе, дзеці змогуць атрымаць базавыя веды па географіі і гісторыі нашай краіны, даведацца аб яе архітэктурнай і культурнай спадчыне, народных рамствах, геральдыцы і знакамітых ураджэнцах. Атлас пазнаёміць чытачоў з жывёльным і раслінным светам Беларусі. Для

ў сябе даведачна-аналітычны і дакументальныя матэрыялы аб генацыдзе беларускага народа як у часы Вялікай Айчыннай вайны, так і ў пасляваенны перыяд. Амаль двухсотстаронкавае ілюстраванае выданне ў цвёрдай вокладцы ўяўляе асаблівы інтэрас для гісторыкаў, навуковых і музейных супрацоўнікаў, даследчыкаў, педагогаў, студэнтаў, для ўсіх, хто цікавіцца нацыянальнай гістарычнай спадчынай.

2

«Апошняя апавесць "Сямейных паданняў роду Яноўскіх", расказаная Андрэем Беларшкім», — адзін з тых твораў, пра якія кажуць: «Класіка на ўсе часы». Спраўду бестселер Уладзіміра Караткевіча па праве лічыцца найлепшым

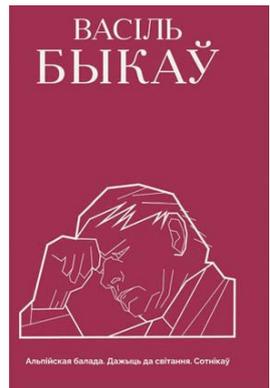

пунктам уваходу ў айчынную класічную літаратуру, і не аднаму пакаленню беларускіх чытачоў пашчасціла ўвайсці ў яе праз гэтыя дзверы. Дзякуючы мінулагодняй кнізе выдавецтва «Беларусь» з гісторыка-дэтэктыўнай апавесцю аб страшным лёсе асуджанага на гібель высокага роду Яноўскіх, сюжэт якой разгрываецца ў адным з глухих куткоў старой Бе-

кожнай вобласці і Мінска рэдактарамі падрыхтаваны асобныя развароты, якія ўтрымліваюць падрабязную даведачную інфармацыю.

4

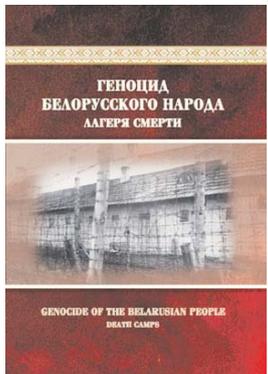
У выданне, якое пабачыла свет пазалетась у межах маладога кніжнага праекта «Народная бібліятэка» выдавецтва «Мастацкая літаратура», увайшлі самыя знакамітыя апавесці Васіля Быкава. Змест двухтомніка склалі «Знак бяды», «Абеліск», «Жураўліны крык», «Альпійская балада», «Дажыць да світання» і «Сотнікаў» — ваенныя творы, якія праславілі

пісьменніка на ўвесь свет, стаўшы класікай літаратурнага экзістэнцыялізму. Творчасці аўтара ўласцівы глыбокая рэфлексійнасць, аналітычнае даследаванне чалавечага быцця. З кожным новым творам пісьменніка набывала моц, сталела, а почырк яго становіўся ярчэйшым, у чым дазваляе пераканацца двухтомны зборнік.

5

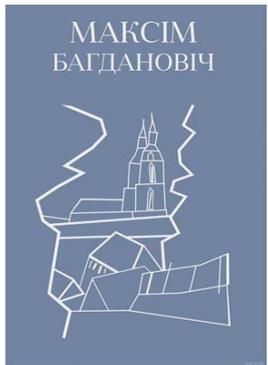
Другая частка дакументальна-публіцыстычнай дыялогіі «Генацыд беларускага народа», якая пабачыла свет летась у выдавецтве «Беларусь» пад эгідай Генеральнай пракуратуры, прапануе новыя і раней невядомыя шырокай грамадскасці звесткі аб лагерах смерці на тэрыторыі БССР у

перыяд нацысцкай акупацыі. На старонках кнігі вы знойдзеце матэрыялы крымінальнай справы аб генацыдзе насельніцтва Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны і пасля яе, а таксама вытрымкі з работ айчынных і замежных даследчыкаў. Кніга служыць напамінам будучым пакаленням пра тое, якую цану нашы дзяды і прадзеды заплацілі за перамогу, і будзе карыснай усім, хто цікавіцца гісторыяй.

6

Два гады таму менавіта гэтай кнізе выпала адкрываць новы кніжны праект ад выдавецтва «Мастацкая літаратура» — «Народная бібліятэка». Канцэпцыя маладой серыі простая: змест кніг, якія ў ёй выходзяць, фарміруецца

самой аўдыторыяй. Чытачы, сярэд якіх ёсць і настаўнікі, і студэнты, і літаратары, і навукоўцы, і бібліятэкары, могуць прасасабістыя апытанні альбо інтэрнэт-галасаванні прапанаваць уладцаваным імі творам таго ці іншага пісьменніка для

ўключэння ў наступны зборнік. Гэтак і з'явілася кніга выбраных твораў Песняра зямлі беларускай Максіма Багдановіча. Пад прыгожай цвёрдай вокладкай вас чакаюць паэтычныя творы, пераклады і проза гэтага вялікага творцы.

7

Сярэд найбольш запатрабаваных выданняў апошніх месяцаў і вострасюжэтны раман Івана Шамкіна «Сэрца на далоні», што лішні раз пацвярджае вечную

актуальнасць класікі. Адзін з галоўных раману беларускай літаратуры мінулага стагоддзя, які з часам не страціў сваёй мастацкай вартасці, у 2021 годзе папоўніў серыю «Scripta manent. Напісанае застаецца» выдавецтва «Мастацкая літаратура». Маючы абстрактны сацыяльна-псіхалагічны і маральны зрок, Іван Шамкін пільна ўглядаўся ў свой час. Спрабуючы асэнсаваць імяненне, пісьменнік змог застацца ў вечнасці.

8

Гэтая выдатна ілюстраваная кніга знаёміць чытачоў з 99 гісторыка-культурнымі, прыроднымі і ландшафтнымі слаўтацямі Беларусі. Як свядражаюць складаннікі, 99 — лічба адкрытая і сакральная, яна падштурхоўвае да дзеяння, таму кожны чытач зможа дапоўніць рэйтынг уласным варыянтам. Хіба спішыла каплічка, вясковае цэркаўка ці касцёл, сустрэтыя ў вандронцы, не вартыя таго, каб увайсці ў такі спіс? Альбо старадаўні дом, які ўтульна прымасціўся на вузкай вулачцы, цудам ацалела падчас вайны? Шы малая радзіма, у рэшце рэшт? Кожны куток нашай краіны нясе гісторыю, і альбом

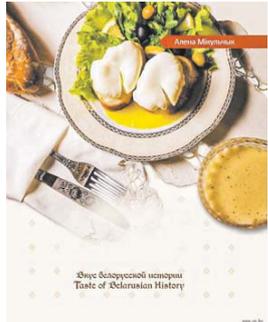

Праект створаны пры фінансавай падтрымцы ў адпаведнасці з Указам Прэзідэнта № 131 ад 31 сакавіка 2022 года.

«99 знакамітых мясцін Беларусі», выдадзены ў 2021-м выдавецтвам «Адукацыя і выхаванне», гэта наглядна пацвярджае.

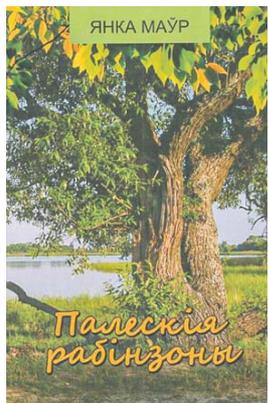
9

У кнізе «Смак беларускай гісторыі», якая выйшла летась у выдавецтве «Беларусь», традыцыйныя нацыянальныя стравы адаптаваны пад сучасны прадуктовы асартымент і тэхналогіі, каб любы змог лёгка паўтарыць іх на сваёй кухні. Кожны рэцэпт суправаджаецца падрабязнай гісторыяй паходжання стравы, рэкамендацыямі па гатаванні і, галоўнае, указаннямі, якія змены былі ўнесены ў рэцэптуру. У двух раздзелах — «Гістарычнае беларускае меню XVIII—XIX стст. у сучаснай адаптацыі» і «Гістарычныя беларускія дэсерты XVIII—XIX стст. у сучаснай адаптацыі» — чытачоў чакае захалпальная гісторыя беларускай кухні і яе таямніцы.

10

Увенчвае дзясятку найбольш запатрабаваных выданняў апошніх месяцаў чарговы шэдэўр — прыгодніцкая апавесць «Палескія рабінзоны» Янкі Маўра ў суправаджэнні найлепшых апазданняў патрыярха беларускай літаратуры: «Багіра», «Слёзы Тубі», «Незвычайная прынада».

«Максімка», «Бунт звяроў» і інш. У 2019 годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» адкрыла гэтыя творы новаму пакаленню чытачоў. Маўр, адкінуўшы псеўдарамантыку, захалпенне экзотыкай далёкіх заморскіх краін, звярнуўся да свайго роднага краю. Ён прадэманстраваў, што і пад беларускім небам ёсць свая рамантыка і свая прыгажосць, кожны раз новая і нечаканая.

Разгледзець увесць Свет!..

«Даліягяды» — добрая і даўняга традыцыя ў беларускім кнігавяданні. Варта нагадаць, што на момант развалу Саветаў Саюза выходзілі тры гадавікі, якія прадстаўлялі ў Беларусі творы пісьменнікаў іншых нацыянальных літаратур: «Даліягяды», «Братэрства», «Ветразь». На пачатку 1990-х вытлумачылі іх спыніўся. З 2019 года чацвёрты раз выходзіць «Даліягяды».

У выпуску 2023 года, які ўжо здадзены ў друк, — прыгожае пісьменства Азіі, Лацінскай Амерыкі, Еўропы... Сучаснасць і старажытнасць мастацкага слова сшыліся разам. Трынаццаць краін, трынаццаць дзяржаў вядуць свой мастацкі дыялог з беларускім чытачом. Азербайджан, Грэцыя, Іспанія, Кітай, Куба, Пакістан, Партугалія, Расія, Сербія, Славакія, Таджыкістан, Туркменістан, Узбекістан — вось адрасы суладнага творчага партнёраства з Беларуссю. Расійскую Федэрацыю прадстаўляюць некалькі нацыянальных літаратур: руская, башкірская, аварская, нагайска, балкарская, калмыцкая, марыйская, татарская, хакаская, чапчэская, чувашская. 60 паэтаў і празаікаў дапамагаюць адкрыць шматбагаты свет, даючы фарбаў у наша жыццё, дапамагаюць зразумець характары людзей, народаў, якія з намі жывуць па суседстве, на адной планеце Зямля.

Каб перадаць гэтую сутэтную шматколернасць, каб выклікалі на роднай беларускай мове чужыя думкі, чужыя

кляпаты, сабраўшы сапраўдны атрад руплівых, захопленых, уважлівых перакладчыкаў. Многія дзесяцігоддзі сярод перакладчыкага актыўна альманаха «Даліягяды» — доктар філалагічных навук, вядомы ў Беларусі і Расіі сербіст Іван Чарота. Дарэчы, Іван Аляксеевіч узначальвае секцыю мастацкага перакладу Саюза пісьменнікаў Беларусі. Альманах у некаторай ступені — і творчая справаздача секцыі. Поруц з вопытным перакладчыкам — літаратары Міхась Пазнякоў, Таццяна Сівец, Віктар Шніп, Святлана Быкава, Іна Фралова, Генадзь Аўлаценка... У кожнага з іх — прывязанасць да таго ці іншага чужога свету, тыя ці іншыя зацікаўленні... Але аднолькавым з'яўляецца жаданне пашыраць прастору нашага беларускага прыгожага пісьменства, узабагачаць яго новым і доведкам невядомым вопытам. Можа, таму так адважна ў апошнія гады беларускія перакладчыкі ўзяліся за пераўвасабленне кітайскай паэзіі.

У сёлетнім выпуску «Даліягяды» нас чакае сустрэча з вершамі Ван Цзянчжана, Мэн Хаажаня, Лю Юйсі, Вэнь Ідо, Ван Гэжэня, Сюй Чжымо. Беларускія-кітайскія сувязі ў XXI стагоддзі развіваюцца даволі інтэнсіўна. Быў некаторы, у тры-чатыры дзесяцігоддзі, перапытак. А цяпер і ў Кітаі пачалі друкаваць пераклады твораў беларускіх паэтаў і празаікаў, і ў нас шмат робіцца па прадстаўленні кітайскай літаратуры ў перакладзе на беларускую мову. Выйшла больш чым дзесяць кніг у серыі «Светлыя знакі: паэты Кітая». Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Бела-

русь Мікола Мятліцкі падрыхтаваў дзве аўтарскія анталогіі перакладаў з кітайскай паэзіі — «Пад крыламі Дракона: Сто паэтаў Кітая» і «Пялёскі лотас і хрызантэмы: 100 паэтаў Кітая XX стагоддзя». А яшчэ Мікола Міхайлавіч пераклаў і выдаў асобнай кнігай болей чым сто вершаў кітайскага класіка сусветнай паэзіі Ай Ціна. Зборнік яго твораў «Гімн святлу» выйшаў пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Шкада, што паэт і перакладчык, нястомны прапагандыст іншанацыянальных паэтычных сусветаў Мікола Мятліцкі так заўчасна пайшоў з жыцця...

«Даліягяды» — альманах, чые сустрэчы з чытачом распачаты яшчэ ў 1970-я гады, набывае новае дыханне. Гэта выяўляецца і ў тым, што многія пераклады, якія ўвайшлі ў сёлетні выпуск, здзейснены непасрэдна з мовы арыгінала. Несумненна, ёсць і праблемы, якія з часам, відавочна, будуць вырашацца на новым узроўні. Галоўная з іх — выбар аўтара і тэксту твора з іншанацыянальных літаратур. Калі з класікай усё зразумела, паэзія і проза вялікіх мастакоў слова адкрытая, знаёмая і праз пераклады на рускую мову, і з многіх інфармацыйных крыніц (і інтэрнэт-прасторы не ў апошнюю чаргу), то як правільна выбраць найбольш цікавае з твораў сучасных аўтараў — пытанне з пытанняў. Канешне ж, каб не памыліцца, каб даносіць да чытача самае цікавае, варта ўвагі, патрэбна болей шырокае знаёмства з чужым і невядомым літаратурным, мастацкім светам. А гэта немагчыма без стацуну, без шырокіх абмеркаванняў. У 2007 годзе пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь у праграму Дзён беларускага пісьменства быў уключаны круглы стол пад агульнай

ідэяй «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго». Назвы сустрэч і дыскусій мяняліся, а ідэя заставалася ранейшая... Сузаснавальнікам яго сталі і Саюз пісьменнікаў Беларусі, і вядучыя выдавецтвы краіны. За пятнаццаць гадоў Беларусь наведвалі пісьменнікі як з постсавецкіх, так і з розных іншых еўрапейскіх і азіяцкіх дзяржаў. А з 2015 года ў Мінску штогод у межах праграмы Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу праводзіцца Міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час». Дарэчы, у 2015 годзе прайшоў і беларуска-кітайскі пісьменніцкі форум. А ў сакавіку 2023 года ў Мінску і Мінскай вобласці — Дні ўзбекскай літаратуры ў Беларусі... Жывыя сустрэчы адгэтульваюць асабліваю ролю ў развіцці кантактаў паміж пісьменнікамі і перакладчыкамі. Ужо падчас круглых сталоў і сімпозіумаў плануецца розныя праекты ў галіне мастацкага перакладу, умацоўваецца мост літаратурнай дружбы.

Альманах «Даліягяды» ў значнай ступені і з'яўляецца адлюстраваннем тых папменняў, якімі жывуць перакладчыкі Беларусі, адлюстраваннем намаганняў і літаратурна-мастацкіх перыядычных выданняў — часопісаў «Польмя», «Малодосць», газеты «Літаратура і мастацтва», якія спрабуюць развіць і пашырыць прастору мастацкага перакладу ў Беларусі. Відавочна, што наспёў час адрадіць яшчэ хаця б альманах «Ветразь», дзе заўсёды асобна вылучаліся пераклады з іншанацыянальных дзіцячых літаратур. А самі «Даліягяды», магчыма, па перыядычнасці зрабюць паўгадавымі. Істотна развіццю гэтага кірунку ў сучасным беларускім літаратурным працэсе магла б паспрыяць і крытыка. На жаль, яе правіла, перакладчыкі выданні знаходзяцца цяпер па-за яе ўвагай.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«Жыццё кожнага чалавека — раман»

Нядаўна ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася творчая сустрэча з Навумам Гальпяровічам, падчас якой прэзентаваліся кнігі прозы «Горад» і зборнік вершаў «Ветразь лёсу», што пабачылі свет сёлета. Імпрэза праходзіла ў адмысловым фармаце: праз жывую гутарку з чытачамі, у якой можна было задаць літаратуру любое пытанне пра яго творчую кухню, герояў і пратаганаў, натхненне і задумы, адбылося своеасаблівае «прэпараванне» творчасці пісьменніка.

Адным з першых прагучала пытанне наконт мастацкай праўды і жыццёвай — якія судносіны ў апавяданнях і апавесцях вымыслу і рэальнасці. Адказаў на яго сам пісьменнік у творах «Ваня»: «Рэч у тым, што я не магу прыдумваць захалляльны сюжэты. Усё, што я раблю ў прозе, — гэта споведзь. Я ведаю, што і сам часам выглядаю ў тых зацемках не дужа прывабна для некага, але ж гэта я, гэта мае ўражання, мой роздум».

Падзяліўся Н. Гальпяровіч успамінамі дзяцінства. Да чытання ён далучыўся яшчэ дашкольнікам, а ў школьныя гады літаратура была для яго насаладой. Уявіць тады, што ён будзе пісьменнікам, было немагчыма, але «перапісваць» канцоўкі твораў, дзе галоўны герой гінуў, прызваўся: перад сном уяўляў зусім іншае, больш шчаслівае завяршэнне сюжэтаў. Спрабаваў нават даслаць наўныя вершы ў газеты, але іх не надрукавалі. Дарэчы, пра тое, як будучы пісьменнік, а ў тыя гады дашкольнік, упершыню самастойна знайшоў бібліятэку і паспрабаваў туды запісацца, расказваецца ў «маленькай апавесці» «Горад» (жанр паводле аўтарскага вызначэння).

Сярод тых, на каго чацэлася арыентавацца, юнаму Навуму папшасціла сустрэць Міхаса Стральцова і атрымаць яго аўтограф. Пра знаёмства з пісьменнікам — апавед «Перамачы сапраўднасць», або Круг добра і надзеі» пад вокладкай «Горада». Пры дапамозе тонкіх назіранняў і трапных характарыстык аўтару ўдалося намаляваць адметны партрэт знакамітага літаратара — не класічна-манументальны, а чалавечы, прыземлены і адначасова ўзвышаны ў тых момантах, праз якія раскрываўся непаўторны магутны талент творцы. Адметныя, жывыя партрэты пісьменнікаў створаны Н. Гальпяровічам і ў іншых апавяданнях (ці нарысах). Так, у «Рэдактары» распаўядаецца пра знаёмства і работу з Іванам Лемешам, рэдактарам полацкай раённай газеты «Сцяг

камунізму», «Яе паэтычны дом» знаёміць з рускай паэтэсай Рымай Казаковай, а назва яшчэ аднаго нарыса — «Мікола Ермаловіч» — гаворыць сама за сябе. Вартасць твораў такога кшталту ў тым, што вобразы літаратараў, якіх ужо няма, набываюць непаўторнасць, трапяткое дыханне, становяцца бліжэй і зразумелымі чытачу, а не застаюцца кніжнымі, схематычнымі і сухімі.

Прагучалі падчас сустрэчы і асабістыя гісторыі з жыцця пісьменніка. Аднымі з запамінальных былі ўспаміны пра выданне другога зборніка паэзіі Навумам Гальпяровічам пад назвай «Востраў душы». Рукапіс праляжаў у выдавецтве каля двух гадоў, а аўтар тым часам ужо стаў вядомы як радыёкарэспандэнт, да якога часам звярталіся незнаёмыя людзі, толькі пачуўшы голас, што ўжо быў для іх звыклым па папулярных перадачах. Паэт завітаў у выдавецтва і вырашыў забраць рукапіс вершаў, а не гнацца за славай. Паэзія зборнік усё ж выдалі.

Адметная гісторыя звязана з пераездом пісьменніка ў Мінск. Будучы добра вядомым і папулярным у Польшку, маючы дарабыт і ўладкаванасць, пісьменнік вырашае усё пакінуць і пераязджае ў Мінск, адкукунуўшыся на новую прапанову працы і ўсёдамыляючы, што ў сталіцы усё дзевядзятца пачынаецца з нуля. Таму паэт лічыць сябе прыналежным да паэтычнага пакалення маладзейшых на дзесяцігоддзе творцаў. Адным з іх стаў Алесь Пісьмянкоў — сяброўства двух літаратараў было для Навума Гальпяровіча як агнені і засталася ў яго памяці цёплай згадкай, што і па сёння сарвае душу. Верш з прывячэннем Алесю Пісьмянкову пад вокладкай

зборніка «Ветразь лёсу» — глыбока працулы і адзін з найшчыльнейшых:

*Вясновай стынню, красавіцкім днём
Запалі на чарговай цыгарэце
З пакутнай думкай аб вірлівым свеце,
Дзе мы амаль бяздомкамі жывём.*

*Гаворка аб усім і ні аб чым,
Дрыжыць цыгарка ў перазбылых пальцах,
І латік снегу тае на асфальце,
Як лёс, што некалі прыродзе ў дым.*

*Мы ведаем: астатняе — мана,
І пройдзе, як зіма праходзіць, зэта,
І згасне, як згасе ўранні ветях.
Адзінае, што праўда, — гэты вечар.*

Стынь. Вуліца. Прахожыя. Вясна.

Многія расповеды аўтара пераносілі прысутных у свет полацкіх вулак — малой радзімы творцы, што з'яўляецца галоўным героем не толькі празаічнай кнігі «Горад», але і многіх вершаў. Адзін з самых кранальных з іх уключаны ў зборнік «Ветразь лёсу». У радках твора выразна і зусім непафасна (і гэта толькі на карысць) намаляваны вобраз слаўтай палачанкі:

*...Полацк драўляны, малінавыя зон...
Хто ты? Ці мроя? Ці ява? Ці сон?
Можа, твой майстар на холад муроў
Выплеснуць здолеў зарачную кроў,*

*Позірк прамены, дыханне надзей,
Каб засталася свято для людзей?
Што ты хацела на роднай зямлі?
Ды цішыня. І стагоддзі прайшлі.*

«Жыццё кожнага чалавека — раман», — дзяліўся філасофскімі разважаннямі Навум Гальпяровіч. Можна пісаць пра сябе, пра свае пакуці, дзіцячыя ўспаміны — і гэта заўжды будзе цікава, перакананы пісьменнік. Пачуці дэбрыні і пяшчоты актуальныя ва ўсе часы. Патрэба ў гэтым не знікне, пакуль жыве чалавек. Ветразь лёсу, які прысутнічае ў жыцці і працы Навума Гальпяровіча, якраз і стаяць са шчырых глыбокіх пачуццяў, у чым перакананы аматары яго творчасці як пісьменніка і стваральніка перадач на радыё і тэлебачанні.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

З чаго пачынаецца сучаснае кітайскае мысленне, у тым ліку і эстэтычнае?

Пачатак фарміравання менавіта сучаснай кітайскай думкі прыходзіцца на мяжу XIX—XX стагоддзяў — час, калі перад краінай узнікла сапраўдная небяспека нацыянальнай катастрофы. Яшчэ на пачатку XIX ст. цяжка было ўявіць, што Кітай, які не меў ніякай патрэбы ў імпарце замежных ідэй, стыляў, прадуктаў, які пагардліва ставіўся да ўсяго «варварскага», Кітай, якім цікавіліся і інтэлектуалы, і камерсанты Захаду, а ўсё кітайскае было прыкметай шыку і вытанчанасці, напрыканцы стагоддзя будзе не раз бітым у войнах, разрабаваным, у ім будучы гаспадарыць замежнікі, дзяліць на сферы ўплыву, адрываць ад краіны па кавалку, спрыяць дэцэнтралізацыі краіны, падтрымліваючы прагных да ўлады авантурыстаў-вайскоўцаў. Краіна апынецца ў стане перманентнай грамадзянскай вайны, якая канчаткова скончыцца толькі пасля ўтварэння КНР. Кітай атрымае да сябе такое ж стаўленне, якое было ў кітайцаў да ўсяго астатняга свету. Гэта будзе моцны ўдар па нацыянальнай самасвядомасці. Гэта стане моцным выклікам для кітайскіх мысляроў, якія будуць пакутліва шукаць і нанава збіраць кітайскую нацыянальную ідэнтычнасць.

Кніга прафесара Пекінскага ўніверсітэта Чжан Ціцюня «Кітайская эстэтыка XX стагоддзя» якраз і асвятляе адзін з бакоў інтэлектуальнай гісторыі Кітая. Яна ўяўляе своеасаблівае рэвію пра ўзнікненне, нараджэнне, станавленне ўласна кітайскіх эстэтычных штудый. Апошнія, як і ўся філасофская і гуманітарная думка, непаруўна звязаны і з гісторыяй Кітая (асабліва з перыядам, які пачынаецца з мадэрнізацыі краіны), і з гісторыяй традыцыйнага кітайскага мыслення, і з гісторыяй кітайскага мастацтва і мастацтвазнаўства. Таксама кітайскую эстэтыку немагчыма ўявіць без узаемадзеяння з замежнымі ўплывамі і, безумоўна, з заходнімі філасофіямі і навукамі. Бо з імі вядзецца пастанаяны дыялог, пачынаючы ад Ван Гавя, Лян Цічаа да Лі Цзэхоу. Вынікам гэтых штудый стала сістэматызацыя тысячагадовых кітайскіх эстэтычных практык і стварэнне ўласна кітайскага практа метафізікі Цзун Байхуа.

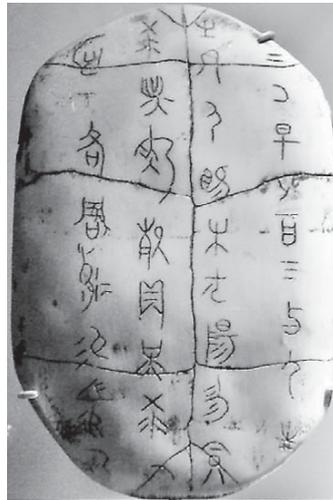
Кітайская эстэтычная тэорыя пачынаецца з Ван Гавя (1877—1927). Яго па праве можна назваць заснавальнікам сучаснай кітайскай навуцы. Гэты чалавек зрабіў выдатны ўнёсак і ў сучасную кітайскую філасофію, і ў літаратуру, ён займаўся гісторыяй тэатра, палеаграфіяй (менавіта яму належыць даследаванне самых старажытных кітайскіх надпісаў — цзягуэвнь), гісторыяй і геаграфіяй. У той час, калі мноства суайчыннікаў пагардліва ставіліся да навуцы Захаду, Ван Цзінань (адно з імёнаў Ван Гавя), хоць і сам паходзіў з кансерватыўнага лагера, аналізуючы кітайскую гісторыю, прышоў да высновы, што замежныя ўплывы прыводзілі кітайскую навуку да новых прарываў, суправаджаліся новымі павевамі. Цікаўнасць спадара з Хайніна да заходняй філасофіі і эстэтыкі была звязана з тым, чаго, на яго думку, не хапала кітайскім ведам, — з аўтаномным статусам навуцы, адрозненнем сапраўднага і фіктыўнага, імкненнем навуцы да ісціны, адзінай для многіх пакаленняў ва ўсім свеце, а не толькі для пэўнага моманту. Значная частка яго работы была звязана з перакладамі твораў заходніх навукоўцаў. Ван Гавей імкнуўся абмежаваць тую неразбяркую і блытаніну, якія ўзніклі ў навуковых колах у сувязі са змешчаннем кітайскай і заходняй навуцы. Чжан Ціцюнь адзначае, што, прасоўваючы заходнюю навуку, яе метады і катэгорыі, цвяроза ацэньваючы адрозненні паміж кітайскімі і заходнімі ведамі, Ван Гавей звярнуў увагу на падабенства паміж імі, але пры гэтым для яго было вельмі важна

пазбегнуць зліцця кітайскага і заходняга, прымянення заходняй навуцы для адвольнага тлумачэння і спрощанага супастаўлення са старажытнымі кітайскімі вучэннямі. Асаблівай увагі заслугоўвае яго спроба пабудаваць унікальную і збалансаваную кітайскую эстэтычную тэорыю на аснове ўнутранага разумення і асэнсавання заходняй і кітайскай навуцы. «Практычная эстэтыка» Лі Цзэхоу на-

раділася ў Вялікай эстэтычнай дыскусіі 50-х гг. XX ст., а сам ён — прадстаўнік марксісцкай эстэтыкі і сваё вучэнне называе кітайскім марксізмам. У сваёй навуковай эвалюцыі Лі Цзэхоу неаднаразова спрабаваў звязаць марксізм з традыцыйнай кітайскай ідэалогіяй, асабліва з канфуцыянствам. Так, ён лічыць, што «канфуцыянства, сутыкнуўшыся з сучаснымі плынімі накіраваў пэсімізму, ірацыяналізму, дэканструктывізму <...>, у стане даць іншую сістэму для стварэння памяркоўнай культуры постмадэрну праз абнаўленне тэорыі «чалавека дасканалай мудрасці і дабрачыннасці» (Пры гэтым Лі Цзэхоу крытыкуе традыцыйную кітайскую ідэалогію, абвінавачваючы яе ў стварэнні «бездапаможнага раздробленага грамадства, якое думае толькі пра асабістую выгаду»).

Пераасэнсоўваючы традыцыйнае канфуцыянства, Лі Цзэхоу прапанаваў дзяліць яго гісторыю на чатыры перыяды, дзе апошні этап па сутнасці сваёй ёсць марксізм з дадаваннем традыцыйнага канфуцыянства: «Аддзяліўшы тэорыю

Цзягуэвнь — надпісы з вынікам варажбы на чарапашных костках і панцырах.

Маркса і Энгельса, жывое і актуальнае ў марксізме ад іншых трактовак, шкодных, неактыўных, якія яго скажаюць, я аб'яднаў іх з кітайскім досведам. Таму цяпер важная задача — знайсці спосаб яшчэ раз аб'яднаць кітайскую рэчаіснасць і традыцыі». Мяркуючы, што сэнс даследавання «адзінства неба і чалавека» сёння знаходзіцца ў пошуку лепшага адказу на выклікі развіцця навуцы, Лі Цзэхоу хоча зазірнуць у будучыню, адкрыць новае сучаснае разуменне старажытных класічных выразаў. На гэтым шляху «персаніфікацыі прыроды» і «натуралізацыі чалавека» ён бачыць асаблівае ролі асветы: «Не толькі ў Кітаі, але і ва ўсім свеце пытанні адукацыі становяцца ўсё больш актуальнымі. Праз стагоддзе наступіць час, у якім цэнтральнае месца зойме асвета, адказнасць за чалавечую культуру моцна ўзрасце. Гэта «другая эпоха Адраджэння», на якую я ўскладаю надзеі. У першую эпоху Адраджэння было вяртанне да Старажытнай Грэцыі, вызваленне ад боскага панавання, паўсталі пытанні чалавечай прыроды. Гэтым разам эпоха Адраджэння, магчыма, вернецца да Старажытнага Усходу, вызваліўшыся з пад улады машын, цэнтр яе будзе ляжаць у чалавечай сутнасці».

Асобнае месца ў кітайскай эстэтыцы XX ст., на думку Чжан Ціцюня, займае філасофская спадчына яго настаўніка Цзун Байхуа (1897—1986), які, абапіраючыся на старажытнае кітайскае мысленне, пабудаваў уласную метафізічную сістэму.

Цзун Байхуа лічыць, што заходняя метафізіка матэматычная, лагічная, у той час як кітайская — мастацкая, сімвалічная. Яны адрозніваюцца, як паэзія ад матэматыкі, як мастацтва ад навукі, іх стылі і характары зусім розныя. Трэба адзначыць, што як кітайская, так і заходняя філасофія і культура маюць свае вартасці і недахопы, кожная каштоўная па-свойму.

На думку Цзун Байхуа, пабудаваная на Захадзе сістэма метафізічных ведаў выкарыстоўвае канцэпцыі, ахоплівае катэгорыі, парадкуе ўвесь інтуітыўны досвед і матэрыяльныя прадметы, у канчатковым выніку ствараючы сістэму сусвету. Канцэпцыі, сістэматычнасць самі па сабе не з'яўляюцца канкрэтным матэрыялам і не маюць да яго ніякага дачынення. Розум выступае як прыродны заканадавец. У Кітаі не так: «У «Юэ Цзі» гаворыцца:

«Туман падываецца ўгору, пагода прыходзіць уніз, узаемадзеіваюць інь і ян, узаемадзеіваюць неба і зямля, грымяць грымоты, падываюцца вецер і дождж, рухаюцца чатыры пары года, грэюць сонца і месяц, адбываецца тысяча метамафоз. Такім чынам наступае гармонія музыкі неба і зямлі!» Мы пабудавалі гэтую сістэму на аснове меж прыродных формаў, з тым каб спасцігнуць яе дух. У аснову сістэмы пакладзены свет пакутлівага пазнання, музыка сярэдзіны і гармоніі, якая непасрэдна вымярае яе інтарэс і значэнне!»

Асноўнае адрозненне ў мадэлях свету: у заходняй метафізіцы — гэта канцэптуальная, лагічная сістэма, адраўная ад матэрыялу, з якога пабудаваны свет, і не звязаная з жыццём чалавечага грамадства. Сусвет існаваў да чалавечага з'яўлення і будзе існаваць пасля знікнення чалавека, існаванне яго не залежыць ад жыцця чалавечтва. Свет, апісаны ў кітайскай метафізіцы, наадварот, цесна звязаны з чалавечым жыццём: яго асноўная сіла — чалавечтва, сэнс — у жыцці чалавечтва. Не будзе жыцця чалавечтва — перастануць існаваць свет і сусвет. Усё, што ён змяняе, ад зорнага неба космасу да азёр, мораў, гор і рэк, траў і дрэў, кветак, рыб, насякомых, птушак і звяроў, чатырох пор года — усё гэта знаходзіцца ў цесных і гарманічных адносінах з чалавечтвам. Сэнсам іх надзяляе жыццё чалавечтва. Гэта напоўнены прыхаваным сэнсам і цікавасцю да музыкі свет. Таму, на думку Цзун Байхуа, светапогляд кітайцаў цесна звязаны з іх падыходам да жыцця і сістэмай каштоўнасцей.

Кітаец з кожнага аспекту паўсядзённага жыцця, з посуду, якім карыстаецца, і цырымоній мог дасягнуць межаў метафізікі. Гэта не падобна на платонаўскую мадэль, у якой, толькі пачаўшы з канкрэтнай фізічнай прыгажосці, адухавіўшы яе, сістэматызаваўшы прыгажосць культуры, спазнаўшы прыгажосць, магчыма дасягнуць самых высокіх межаў. Згодна з думкай Цзун Байхуа, «кітайская філасофія ёсць «жыццё», што спасцігае рытм даа. Даа адлюстравана ў «жыцці», сістэме цырымоній і этыкету. Даа адлюстроўваецца ў мастацтве. Бліскачэ мастацтва надзяляе даа формай і жыццём. Даа дорыць мастацтву глыбіню».

Манаграфія прафесара Чжан Ціцюня — няпростае чытанне, але арыентавана на падрыхтаваную аўдыторыю, але, спадзяёмся, гэтая кніга знойдзе свайго чытача.

Сяргей КЛЮЦКІ

Уладзімір ЧАРАУХІН

Азэрніцы

Россій зіхотак, блішчыць Зорны Кол¹.
Спіць азэрнына і пушча наукол.
З-за аблачын наказалася поўня,
Шхунула зьяннем малочным, халодным.
Ад чаратоў, між лілеяў чароўных,
Сцежка прабегла зіхоткая, роўная.
Раптам яе патрывожылі віль²,
То з глыбіні таямнічай услылі
Стайкай, пабраўшыся разам за ручкі,
Вадзяніковы гарэзныя ўнучкі,
Каб пагуляць колькі часу на волі,
Покуль зара не дзьмухне на вуголле.
І пачалося: смех, пысканне, віск.
Лес закратаў, скасавурыўся ўніз.
Згледзеў у хвалях рухавыя спіны,
Вырачыў дуплы і вей-галіны,
Шырай расплюшчыў, замёр, не рыціць —
Хто ж гэта дзіва такое праспіць?
Доўга ці мала іх доўжыўся вэрхал —
Ды прытамліліся, выйшлі на бераг.
Селі ў кружок на бялюткім пясочку,
Косы выкручваюць, нібы сарочку.
Ветрык спыніўся, прыкмеціўшы іх,
Ссунуўся ў травы, ікнуў і прыціх.
З неба данеслася ціха: «Авоі!» —
Поўня ціпае сівай галавой:
«Што ж за мужчыны — і гэты туды ж!
Хоць не вылазь ты дзяўчынкам з вады!»

¹ Зорны Кол — беларуская народная назва Палярнай зоркі.
² Вілы (арх.) — кругі на вадзе.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Паэзія

Паэзіі промень нязгасна ічымылівы.
Ад сэрца сікуецца ён без дакору.
Энергіі вабнай крыніцаць прылівы
З рытмічнасцю пульсу
ў сусвету прастору,
Ікнучца без стомы тварыць свае дзівы
Яднаць усе душы ў святле літасцівым.

Душа ляціць кудысьці ўдалачыню
Ад думак стылых.
Нястача, жах — усё ёй на плячы —
Па моцы крылаў.

Аблокі дзесь мільгаюць белізной,
Бы абярэзі.
Імчыць над Араратам, дзе сам Ной
Сышоў з каўчэга.

Эльбрус быў справа, злева Эверэст
З ільдістым снегам.
Душа нібыта ладзіць нейкі квест
У калабегу.

Шукае ў гэтай вечнай мітусні
Сабе прыстанак.

Пруткія, гнуткія, нібы лазіна,
Косы зялёныя кояць на спіне.
Голас празрысты і смех малады
Срэбру падобны крынічнай вады.
Гора, о гора табе, чалавек,
Як набрыдзеш ты ў ліхую часіну!
На азэрніц зарнавокіх мясціну!
Іх чарадзейнай забраны красой,
Выйдзеш бязвольна з-за сгоўных кустоў.
Дзеўкі абдымуць, залаціць нябогу —
Леписае ночы не будзе ні ў кога!
Толькі... Авесціць зара новы дзень —
Знойдзеш спачын ты ў глыбокай вадзе.
Доўга над возерам рэха звінела,
Нават калі яшчэ трохі віднела:
Вёскі далёка і неўні далёка.
Толькі калі запалалі аблокі,
Кінулі гулі свае азэрніцы
Ды як далей ад нялюбай Дзяніцы
Вёрткімі рыбкамі ў хвалі нырнулі
І пад карчом у прадонні паснулі.

Белае і сіняе

Белья кветкі ківаюць галоўкамі,
Белья зоркі ў зялёнай траве.
Кветкі ў нябёсах блішчаць, між аблокамі,
Зоркі — на белае, як лён, галаве.

Ціш вечаровая, сінеч глыбокая.
Белая постаць ля самай вады.
Дзеўчына ў хвалі глядзіць сінявокая
І разглядае анёла сляды.

Вершнік

У вушы ўліваецца шлолах і словы.
Скрозь голле пабліскаюць промні, як лізвы.
У чорных вірах захлынаецца позірк.
Запознены вершнік вяртаецца з ловаў.

Забывўся на час і на вёрткія сеткі,
Лукае, блукае бясконца і марна,
А потым памкнуўся за казачнай саркай
І трапіў да зыркай, як зоркач, вяткі.

І клінуць яго па-ранейшаму — верні — нік.
Цяпер ён пакінуў і зброю, і ловы,
Ён слухае дрэваў і зорак размовы,
І з пушчы прыносіць не звера, а вершы.

Горад спавітвы вэлюмам,
Лёгкаім сьвівом дажджы.
Там, за фіранкамі белымі,
Коціцца лёгкі шум.

Гаруе, мроіць, трызніць, марыць, сніць:
«Мо птушкай стану?»..»

І стрымгалоў, бы знічаю, уніз —
Там белы голуб,
Як птушка свету, нечакана ўзнік
На пляцы голым.

Як птушка міру, голуб зразумеў
Душы намеры:
Прыняў яе ў абдоймы, як умеў, —
Іскрынкай веры.

Травеньская бярозка

Здзіўлена зірнула
на вясну бярозка,
Зырка заблішчэлі
з зеляніны коскі.
Травеньскаму сонцу
кволяы лісточкі
Падстаўляюць смела,
бы дзяўчаты, шчочкі.
Цешыцца бярозка
цеплынёй і ласкай,
І вясны пяничотай,
беларускай, наскай.
Жаўранкам у небе
дасылае зыкі
Пошумам някідкім —
альбай ад музыкі.
Кліча ўсіх пабачыць
хараства навокал,
Супакоіць сэрца,
укрышталіць вока.

Які твой шлях?

— Які твой шлях, вандроўнік, ды і дзе
Той запаветны пункт у родным краі?
— Ды не, сябрук, мой шлях не там ідзе —
Над стромай ён, і крочу я на краі
Свайго сумлення ў віраванні дзёй,
Якія гнуць, гнятуць, зусім скараюць,
Не пакідаюць часам і надзей
На светлы промень, што вядзе да раю.
— О дружа мой, не знойдзеш ты нідзе

Дожджык мазкамі лоўкімі
аблостраваў душу:
Лісце каітанаў волкае
І аксамітны шум.

Навошта мне расплюшчаць вочы
Калі я вуліцаю крочу?
Дзівак?
Але ж вы можаце ісці,
Заплюшчыўшы іх,
Па жыцці!
Як так?

Ноч разводзіць густое чарніла
І малое бухматыя гронкі,
Што ў цямрэчы прасвечваюць міла
І насычваюць водарам тонкім
Двор заснулы. Над лаўкай альтанкі
Гронкі бэзу, як сонмы галактык.
У душы нараджаецца танка
Пра нястомных вястунак крылатых,
Што лямцяць скрозь бяздонную цемру
Па Птушынай Дарозе бясконцай.
Зорны вецер гуляецца з пер'ем,
А наперадзе — роднае Сонца.
Да планеты лямтуць жаваронкі
І люляць на крыльцах Вясянкі,
І таму ў цемры свеціцца гронкі.
І ў душы нараджаюцца танка.

Памяць

Жыць — значыць мыць золата. І там
болы в нас шанцаў адшукцаць яго, чым
болей мы прасеем пяску.
Дар'я Дарошка

Прыходзяць людзі і сыходзяць,
І застаецца добры след.
На згадкі багацее свет.
Яны ўспываюць пры нагодзе.
Плынь часу вымывае звадкі
З залатамыйнага латка.
І злюць зоркамі ў руках
Цудоўных момантаў зярняткі.

Пара-сон

Дар'я Дарошчы

Знітоўваеш коўдру з абрывістых сноў.
Малюнкi з тых лапікаў дзіўна зліваюцца,

Ва ўсім сусвецце — ісічна старая —
Таго кутка, дзе праўда рэй вядзе...
Яна ў сумленні толькі не згарае.

Павуцінка

Трыціць павуцінка — ніводнага гуку
Пад ветрам зусім не чутно.
Магчыма, на лёсе надзеі ёй гушкаць,
Арэліямі быць у бязважжасці сноў,
Люляць і люляць чалавецтва спадзевы,
Нацягнутым нервам дрыжэць між галіў
І дбайна для ўсіх закалыхваць надзеі,
Што крычма крычалі і зверам раўлі.
Струна спадзьявання — струна павуцінкі,
Набай сваім сьпевам бяспеку і мір
Усім хмарачосам і простым хацінкам,
Давер і павагу між намі — людзьмі.

Малюнак Таішы Штаскоўскай.

І ў гэтым суплёце няўцяям нараджаецца
За тонкай фіранкай празрыстых слоў
Дзівосны сусвет, некрутантая казка,
Ніколі нікім не пабачаны сон.
І Опе-Лукоце з паэнтавай ласкі
Распівае відмамі свой парасон.

Рыба

Вецер свішча ў скарлочаным голлі,
Дрэвы ікрабуюць кіпцямі шыбы,
Шыбы ціхенька енчаць ад болю
І люструюць зіхоткую рыбу —
Круглабокую рыбіну-поўню,
Што плыве ў памарожаных нетрах
І глядзіць адхланёна і роўна.
А на песні сіпатыя ветру
Ёй пляваюць з высачэзнай званіцы!
І не кіне галоднаму хлеба:
Колькі ў роспачы шыбам не біцца —
І не дакінуць малітваў да неба!
Рыбе тое не трэба.

Цёмныя ночы восені

(Паводле аповесці У. Караткевіча
«Дзікае паліванне караля Стаха»)

Дзяўчына з дзівоснымі косамі
Маўкліва глядзіць у камін.
За вокнамі — ночы восені,
Цёмныя ночы восені
І шлолах старых ялі!

А цэпра жыве, палухае...
Здаецца, сьпявае роз?
Здаецца, мярцвяк галёкае?!
Зайшлося выцце далёкае!
Куды адварнуўся Бог?!

За шыбамі дрэвы чорныя
Сядноў абступілі гмах...
У дзеўчыны вочы чорныя,
Нібыта віры азэрныя,
І ў зранках — застылы жах.

Стаіць, як струна напятая,
апошняя ў скрытцы струна.
І ноч гэту струнку кратае,
Глядзіць, як дрыжыць за кратамі
Наструненая вясна.

Пакіньце

Дзе лубін цвіў прывычнай жаўцізнай —
Цяпер буяе рапсавае поле;
Дзе ліп цвілі букеты пад сцяной —
Цяпер для туй і кіпарысаў воля.
Наш краявід, някідкі і сьвяты,
Змяняецца паводле зустаў моды
І аспадарчых выгад дзеля тых,
Хто ёсьць вярнікамі бізнэсу і бамонду.
Прыўкрасныя малюнкi, што здаўна
Кагось натхнялі, пацішалі вока,
Што Бог высокі ў спадчыну нам даў,
Сыходзяць у нябыт навідавоку.
Пакіньце мне ядловець, ціхі плёс
І безліч красак, што душы лагодзяць,
Пакіньце мне той спадчыны цягло,
Што продкі назбіралі за стагоддзі.

Віктар Шніп

Летняе і роднае...

У дарогу Ліда дала вялікую трускаўку, якая першай паспела, і я павёз яе ў Мінск як кропельку пугачоўскага сонца...

30.06.2014. Сніліся Пугачы. Спачатку я зайшоў у хату, каб паглядзець, як жывуць два кватаранты, якіх мы (наяве, а не ў сне) з сястрой пусцілі пажыць. Зайшоў і бачу, што ў хаце жыве не два чалавекі, а дзесяць. Кругом на падлозе разасланы коўдры і пакладзены падушкі. Праўда, нікога дома не было. Потым я ізноў ішоў па вёсцы да нашай хаты. У садзе ўбачыў бацьку. Не першы раз ён мне сніцца ў садзе. Бацька нешта казаў, але я не пачуў. Зразумеў, што запрашае дадому. Падышоў бліжэй да плота. У агародзе расце бульба. Бульбоўнік падзены каларадскімі жукамі. Згадаліся радкі Бардуліна: «Трэба дома быць часцей». Зайшоў у двор і... прачнуўся.

4.07.2014. З сябрамі ездзілі ў вёску. Грады травой не зараслі. Парэчкі чорныя, чырвоныя, агрэст зялёны. На вуліцы толькі дзеці і куры. Зрэдку праедзе машына, а так ціха, як перад буранам, а дакладней — перад жнівом. Вяртаючыся ў Мінск, заехалі на Ракаўскія могілкі да бацькоў. Некаторыя магілы зараслі высокай травой, і цяпер крыжы стаяць, як у зялёным полі інквізіцыі...

13.06.2015. Ездзіў у родныя Пугачы. Адзін...

У аўтобусе было паўночка народу. Некаторыя з катані і сабакі, як у вандруным пагарэлым цырку...

У Пугачы прыхлала сем чалавек. Нікога не ведаю...

Іду па вуліцы. Углядаюся ў зялёныя дрэў, дзе стаяць родная хата. Стаіць...

У садзе трава вырасла вышэй за калену. Матылі па-над ёй — як лятаючыя вяткі...

У хаце — як на востраве, дзе яшчэ нядаўна існавала жыццё...

Схадзіў да дзядзькі Шуры. Пагаварыў, як з бацькам. Ён адзіны, хто застаўся са стрэчных бацькавых братоў...

Касіў амаль пяць гадзін. Прыходзілі нечыя дзеці, каб «паглядзець на пісьменніка»...

Яблыкаў амаль не будзе, нібыта яблыні зразумелі, што нам не да яблыкаў...

Жабы ў траве. Катарая з іх заравананая прынецса?

Незнаёмы п'яны мужчына прайшоў каля плота. Нешта бурчэў сам сабе, успамінаючы жонку і яе маці...

Пярынка ў траве, як анельская... Парынка ў хату заляцела муха, як шпіёнка...

Вада ў кране ржавая, як паэзія пачаткоўца...

Над вёскай коршак, як гаспадар... Зялёныя стрэлкі цыбулі паказваюць бяскрыжнае неба. Паліў грады...

Пранеслася па вуліцы машына, як звар'яцелая...

Людзі чакаюць дажджу, бо няма чаго больш чакаць...

Ідучы на аўтобусны прыпынак, спыніўся каля сажалкі. Плаваюць дзікія качкі. Прыгожыя. Здаецца, прыгажэйшыя, чым тады, калі я тут з сябрамі-хлпачукамі лавіў рыбу...

На прыпынку сеў на лаўку, дзе мама сядзела, чакаючы мяне з горада...

Ехаў у Мінск, як на іншую планету...

30.07.2015. З сястрой Валіяй, яе мужам і дачкой Надзійай ездзілі ў Пугачы, каб пафарбаваць новы плот вакол нашай хаты. Выхалі дажджом, але са спадзяваннем, што ён перастане. Заехалі да бацькоў на Ракаўскія могілкі. Побач з'явілася пару новых магіл. Пастаялі. Памаўчалі. Кожны пра сваё.

Дарога з Ракава да Пугачоў была заасфальтавана недзе ў 1990 годзе. Не ўся. І вось нарэшце на тым «няшчасным куску» (кіламетры чатыры) кладуць асфальт. Успрымаецца гэта як нейкі знак на лепшае...

На палях буслы. Ходзяць, як правяраючыя з раёна...

Прыхалі ў Пугачы. Хаты з-за дрэў у садзе амаль не відаць. Стаіць? Стаіць! Чакае...

Яблыкаў сёлета амаль няма. Хаджу па садзе. Адзінокі яблык ляжыць у траве як адлюстраванне сонца ў зялёным моры...

Швагра Віця грунтаваў наш новы бетонны плот, Валя з дачкой корпаліся ў градах, а я касіў. Побач праходзіў сусед Тонік Руткевіч. Віця ў яго спытаўся: «Чаму так кавалючыся ідзеш?» — «Таму што п'яны!» — адказаў Тонік...

Заходзіў да дзядзькі Шуры. Ён пацікавіўся, ці буду я ў нядзелю на свяце вёскі. «Буду!» — адказаў я. «Мне ж прыслалі запрашэнне, у якім напісана: «Ваша явка абавязальная». Я б і так прыйшоў», — сказаў дзядзька і ўсімніхнуў...

Увесь час, пакуль мы займаліся справамі, каля нашай слябі былі каталіся дзеці на роварах, нібыта іншага месца, каб пакатацца, няма. Ездзілі не проста абы ездзіць, а даганялі адзін аднаго, разганяючыся, рэзка тармазілі. Словам, відаць, ім хацелася, каб мы на іх звярнулі ўвагу. Цяпер, пішучы пра хлопцаў з роварамі, магу сказаць, што яны сваіго дамагліся. Я нават запаміну, што дваіх з кампаніі завучу Максімам і Юрам...

Видзіраючы крапіву з кустоў парэчкі, вырываў з каранямі клёнік. Роўненкі, таносенькі, вышынёю да двух метраў. Лісточкі на ім маладзенькія, рудзенькія. Словам, не клёнік, а прыгажунко. Шкада выкідаць на сметнік. Я паклікаў Валю з Надзійай: «Давайце пасадзім!» І мы побач з нашай слябібай, там, дзе нядаўна спілалі старыя, пашкоджаныя буранам віхлы, пасадзілі клёнік. Няхай расце вялікі!

3.06.2016. Жыву ўспамінамі пра бацькоў, пра дзядоў, пра зямлякоў жывых і памёрлых. Жыву няпешна, як у палоне, што ў свой час зведзе мой дзед, які, уцёкшы на волю, ішоў амаль год да роднай хаты. Я не ў палоне. Але мне хочацца ўцячы з гэтых дзён, дзе няма ні маіх дзядоў, ні бацькоў, у свет, дзе жывуць родныя. А жывуць яны ў маіх успамінах. Я ж не хачу быць нечым успамінам, таму жыву, таму люблю гэтае жыццё, дзе можна ўспамінаць тых, каго ўжо няма...

3.06.2016. У гэтыя чэрвеньскія дні мама палала б грады, а мы, дзеці, дапамагалі ёй. Грады ёсць каля роднай хаты. Мамы няма...

Непадалёк ад храма на Нямізе бабулькі прадаюць васількі, якія як ненапісаныя вершы Багдановіча...

4.06.2016. З сястрой Валіяй і яе мужам Віцемам ездзілі ў Пугачы. Усю нашу дарогу неба перад намі зацягвалася хмарами. І ўсё ж дождж прайшоў міма нашай вёскі, дзе ўжо амаль месяц сухень. Вакол хаты нарастала травы. Мне з Віцемам было амаль на пяць гадзін касыць. Валя палала грады. Зямля сухая, як порох. Не ўсё абшыло. Дзядзька Шура казаў, што такой сухеннай вясны даўнымдаўно не было...

У хаце на падлозе ляжала некалькі мёртвых велізарных чмялёў. Не дачкаліся волі...

Вакол платоў нарастала крапівы. Прыгожая і пякуючая...

Сёлета нарэшце шмат яблыкаў. Зноў будзе бяда — не будзе каму іх збіраць...

Каля нашага плота на вуліцы ўжо другі месяц прарваная водаправодная труба. Вада цячэ ў наш сад. Месяц таму я пракапаў канаву, і каля хаты больш-менш суха. Трэба будзе зноў тэлефанаваць у Валожын, каб ехалі і рамантавалі...

У траве скачучы жабы. Розныя, як з калекцыі Аксаны Спрыманчан...

Патэлефанаваў Максімам. У яго ўсё добра. Чакае нас на прысягу, пасля якой будзе ў вучэбцы.

Вяртаючыся ў горад, заехалі на Ракаўскія могілкі да бацькоў. У кустах сядзелі старыя магілы хадзілі вялікі руды кот...

17.06.2016. У кожнай пчалы ёсць любімая кветка. У кожнай кветцы ёсць любімая пчала. Няма кветак. Няма пчол. Няма любові. І ты ідзеш па шэрым полі як па мёртвым...

17.06.2016. Вецер калашмаціць дрэвы ў двары. Сцяміла. Усё бліжэй і бліжэй чуецца грывота. Хутка пачнецца злева. У вёсцы ў такі час я чапляў галёшы на разеткі і ўсё часцей паглядаў на кут, дзе вісіць ікона. Цяпер гляджу ў акно і думаю пра родную хату ў вёсцы...

18.06.2016. У чаканні дажджу ёсць і кропля боязі, што з дажджу можа пацацца новы патоп...

2.07.2016. З сястрой Валіяй і яе мужам Віцемам і дачкой Надзійай ездзіў у Пугачы. Людміла паехала ў Пінск да Максіма. Сёння наш сын ужо сорак пяць дзён як памежнік...

Грады зараслі травой, дзякуючы якой нішто, што пасадзілі, не засохла. Валі і Надзі было работы на паўдня. Я касіў у садзе, а Віця ладзіў дарогу да нашай браны. Нарэшце вада з прарванай трубы, што каля нашай агароджы, не цячэ. Адрамантавалі пасля таго, як я патэлефанаваў у Валожын паэтцы Валянціне Гіруць-Русакевіч і папрасіў, каб яна там, дзе трэба, сказала, што вада хутка змые Шніпаву хату. На другі ж дзень прыхалі рамонтнікі. Ад дзядзькі Шуры даведаліся, што была перакрыта на паўдня дарога ў вёсцы. Адрамантавалі не толькі трубу, але і калонку, што непадалёку. Цяпер у нашым садзе каля хаты суха і жабы не скачучы.

Амаль паспелі парэчкі і вішні. Пакаштаваў. Яшчэ кісваталы. У траву нападала няспелага белага наліва. Амаль усё так, як было перы бацьках...

На градусніку ў цні 34. І не патрэбен нам бераг турэцкі, і Афрыка нам не патрэбна...

Над вёскай праляцеў бусел, нібыта хацэў даведання, што тут працуе, а хто заграе.

3.07.2016. Калі ты не ідзеш да вады, вада сама рана ці позна прыходзіць да цябе. З неба. І вада затапляе гарадскія вуліцы, як лабірынты Мінатаўра, у якіх тут жа спыняюцца машыны. І машыны стаяць разгубленыя, як іх гаспадары. І вада напаяе перасохлыя забытыя рэчывы, напамінаючы нам, што даўня старыя шляхі да мора яшчэ існуюць. І вада размывае дарогі і сцяжыны, на якіх даўно няма тваіх слядоў, бо ты сядзіш каля кам'ютара, як каля акна ў прыдуманым свет. І дождж ідзе, як Вадыяна Арда, захопваючы ўсё перад сабою. І ты выходзіш на балкон і глядзіш на ваду, як на свой час, які стаў вадой...

Лёсу дзіўныя пракосы

Калі мы пазнаёміліся з Алесем Крыгам, я запамятаў. Але дакладна, што яшчэ да прыходу галоўным рэдактарам «ЛіМа» Алеся Асіпенкі. У тых часы — не тое, што сёння — наведвальнікаў у штотыднёвік заходзіла шмат. Па-мойму, адна з прычын была ў тым, што ў Саюз пісьменнікаў БССР у асноўным уступалі тыя, хто пражываў у Мінску. З перыферыі — лічаныя адзінкі. Цяпер жа, як вядома, сітуацыя адваротная. Тады ж пераважная большасць і так добра знаёмых «лімаўцаў», атрымаўшы членскі білет, адчувалі сябе больш упэўненымі. Як кажуць, і мы не лыкам штыты.

і такіх сем'яў, у якіх суседнічаюць розныя творчыя прафесіі: хто — пісьменнік, хто — акцёр, хто — мастак. Аднак усе яны — «суседзі» па генах, закладзеных прыродай. А як жа быць з Алесем Крыгам?

Унікальнасць — нічога іншага не скажаш. Застаецца толькі гадаць, як гэта атрымалася. Відаць, нешта спрацавала... Як хочаш можна гэта назваць. Нейкі імпульс ці што. Толькі невядома, адкуль ён узняўся. Творчая атмасфера адбавіць, што перадавалася сыну, няхай і не роднаму? Але ці не ва ўсіх пісьменнікаў былі родныя, чаму тады так сказаўся ўплыў Алеся Харытонавіча?

Загадка ды і толькі. А хіба не загадка тое, што Алесь Крыга так любіў выбіраць прафесіі, дзе можна вывучаць жыццё. У савецкія часы, праўда, многія карысталіся доўгатэрміновымі камандзіроўкамі. Аднак бралі іх звычайна ад творчага Саюза.

Ён жа толькі закончыў сярэднюю школу, як пайшоў працаваць на завод аўтаматэчных ліній. Праўда, пра атрыманне вышэйшай адукацыі не забыўся. У Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт паступіў завочна. І не на які-небудзь іншы факультэт, а на філалагічны, на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры. Калі прыйшоў час выконваць свой вайсковы абавязак, трапіў на Ваенна-марскі флот.

Тады там служба працягвалася чатыры гады. Нялёгка і няпроста было, затое столькі ўражанняў. Яны і прымусілі ўзяцца за пера. Адрозна замахнуўся не на апавяданне, а на аповесць, якая ў 1965 годзе была апублікавана ў газете «На страже Заполья». Назва твора — «Я вернусь к тебе, море» — з'явілася невядома. Пішучы пра тых, з кім служыў, пра нялёгкае будні маракоў і афіцэраў, ён пісаў і пра сябе самога. З думкай аб тым, што абавязкова яшчэ вернецца туды.

Мора зноў паклікала

Пасля звальнення ў запас працаваў літаратурным супрацоўнікам газет «Чырвоная змена», «Фізікультурнік Беларусі», «Піонер Беларусі». Пісаў матэрыялы, якія адпавядалі праблематыцы гэтых выданняў. А мора не хацела адпуская ад сябе. Спачатку гэта выявілася ў напісанні некалькіх апавяданняў. Адно з іх — «Шэсць апосталаў і капрал» — было змечтана ў «ЛіМе» (1969, 6 чэрвеня). А падборка пад такой назвай з'явілася ў тым жа годзе ў шостым нумары «Малалодзі».

Толькі ранейшыя ўражанняў ужо не ставала. Хацелася адлучыць сябе з гэтай неўтаймаванай стыхіяй зноў на роўны. Глянуўшы ў такіх умовах, калі каманда — адна сям'я. Гэта ж магчыма, у чым не сумняваўся, уладкаваўшыся матросам на адзін з траўлераў. Сказана — зроблена.

Як быццам і няшмат працаваў, усяго год, а вынік — кожнаму пісьменніку б такі: аповесці «Паўночны фарватар» і «Порт прызначэння». Яны публікаваліся ў часопісе «Малалодзі», а пасля выйшлі асобнымі кнігамі. Аднаведна ў 1971-м і 1974 гадах. За першую з іх стаў лаўрэатам Усебеларускага фестывалю творчай моладзі. Маскоўскае выдавецтва «Молодая гвардия» другую аповесць «Чайкі над полем» выпусціла пад агольнай назвай «Порт назначенія» ў 1977 годзе ў серыі «Молодые писатели».

Пра гэтую кнігу я пісаў пад псеўданімам А. Бадроў у «ЛіМе» (1978, 19 мая) і рэцензаваў яе ў часопісе «Неман» (1978, № 11). Не буду звяртацца да тых водгукаў. Ёсць у іх нямята таго, што добра ўспрымалася ў свой час, а цяпер вядома чалавек заасроджана сядзеў аўтар на вытворчых казначыках. У розных іх працягненнях: ад працы матросаў рыбалоўнага судна да меліярацкага, адначасова да станаўлення маладога журналіста. Але ёсць і тое, чаго не адмовіш і сёння. Добрае адчуванне Алесем Крыгам слова (яно не страціла сваіх вартасцей) і ў аўтарызаваным перакладзе Валяціны Шчадрыной, веданне таго, пра што пішацца, уважлівасць да дэялоў персанажаў. Таму і стараўся пісаць так, як засведчыў мне на асобніку, які падарыў: «Алесю — на добрую

памяць, каб не мудрыў у пошуках праявіўшы крытычных момантаў, — з пажаданнем поспеху ў творчасці Алеся Крыга. 23. П. 78 г.»

З Чарнобылем на «ты»

Алесь Крыга быў з тых пісьменнікаў, якія часта мяняюць месца працы. Яму пастаянна патрабаваліся новыя ўражання. Таму, пабываўшы матросам на Поўначы і напісаўшы аповесць «Паўночны фарватар», нечакана паехаў у Іванава Брэсцкай вобласці, дзе ўладкаваўся супрацоўнікам мясцовай раённай газеты «Чырвоная зезда», цяперашня «Янаўскі край». Праца тут у будучыні падказала тэму аповесці «Чайкі над полем» (1978). Быў і карэспандэнт газет «Чырвоная змена», часопіса «Служба быта Беларусі», некалькі гадоў знаходзіўся на творчай працы. Плёнам творчасці стала кніга аповесцей і апавяданняў «Марыянка для нелюбимых». Назва інтрыгоўная, што само па сабе прыцягвае ўвагу. За зместам... Нешта ўдалося лепш, у некаторых выпадках праявіўшы аўтарскае паслабленне. Урэшце, як у кожнага пісьменніка. Ды, як кожны з іх, Алесь Крыга цікавы сваім бачаннем свету, людзей.

Шмат дала яму работа ў брагінскай раённай газете «Маяк Палесся». Два гады (1989—1990) ён жыў у адным з раёнаў, які асабліва моцна адчуў на сабе вынікі аварыі на Чарнобыльскай атамнай станцыі. З многімі людзьмі сустрэўся, пра многіх раскаваў. Ды не ўсё ўмяшчалася ў газетны матэрыял. Толькі ведаў ужо: яно не прападзе, стане асновай для напісання яшчэ адной кнігі. Ужо вызначыўся і з назвай — «Чарнобыльскі лабірынт». Апублікаваная ў часопісе «Польмя» (1990, № 9), яна праз гады выйшла асобнай кнігай у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Але пад іншай назвай — «Выбух над Прыпяццю». Не магу сказаць, каторая з іх лепшая. У свой час аб гэтым у Алеся не папытаўся. Адно ведаю: да гэтай праблематыкі ён яшчэ хацеў звярнуцца, бо не ўвесь матэрыял быў выкарыстаны. Магчыма, і ў апавяданнях, заснаваных на дакументальнай аснове.

І дзеткам падарунак

Паспрабаваў свае сілы і ў творчасці для дзяцей. Шкада толькі, што напісаў для іх мала. З некалькімі апавяданнямі выступіў у перыядыцы. Затым асобныя з іх, а таксама некалькі новых увайшлі ў кнігу «Медзведзяня шукае сяброў» (1987), невялікую па памеры, усяго шэсць твораў («Боцман» Цыбулька», «Аднойчы раніцай», «Віцька-рыбак», «Новы сусед», «Сяброў», «Сопка шчасця»). Будучы навучком у дзіцячай літаратуры, бадай, інтуітыўна адчуў, што, пішучы для маленькіх, важна не толькі, пра што раскаваць, — трэба даваць хлопчыкам і дзяўчынкам неабходны матэрыял так, каб як мага больш зацікавіць. Яшчэ лепш будзе, калі яны пазнаёміцца з тым, аб чым у іншых пісьменнікаў не

прачытаюць.

У час з'яўлення яго зборніка «Медзведзяня шукае сяброў» імкненні многіх пісьменнікаў па-ранейшаму заставаліся тэматычна звужанымі. У асноўным яны апавядалі аб рэаліях, блізкіх дзецям з маленства. Аб тым, з чым яны сутракаліся ці не штодня. Іншыя пласты дзіцячай літаратуры, асабліва ў прозе, якая, пры ўсім іншым, з'яўляецца носьбітам разнастайнай інфармацыі, звужаліся. Тое, што адбывалася за межамі Беларусі, слаба асцоўвалася. І раптам кніжка з «марскімі матывамі». Па-майстэрску напісаная, цудоўна аформленая мастацкай Аленай Лось, яна, вядучы сваім знешнім выглядам, яшчэ больш прыцягвала. А наклад выдання быў такі, што многія сёння з цяжкасцю павергаць: 80 тысяч асобнікаў. Так і хочацца сказаць: камп'ютары, што вы з кнігамі зрабілі!

* * *

Па вяртанні з Брагіна Алесь Крыга працаваў у рэдакцыі газеты «Вячэрні Мінск». Аднак знаходжанне ў Чарнобыльскай зоне не прайшло бяспячна. Неўзабаве захварэў на лейкемію, якая ў 2009 годзе і звяла яго ў магілу. Многія творчыя планы так і засталіся неакрэсленымі. А мог, прынамсі, заявіць аб сабе і як гумарыст. Столькі ж гісторый ведаў. Галоўнае — такіх, якія не прыдумаеш.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Чужая душа — поцемкі

Ды пры чым тут Алесь Асіпенка? Алесь Харытонавіч не хацеў, каб ён часта бываў у рэдакцыі. А паколькі я ўжо быў з ім знаёмы, Алесь Крыга карыстаўся гэтым. Некалькі разоў, калі па нейкай справе хацелася пабываць у «ЛіМе», кіраваўся не да ўваходных дзвярэй, а ў двор. Падыходзіў да акна кабінета, у якім працаваў я. Стукаў у шыбіну, а летам, калі яно было расчынена, гучна крычаў:

— На рабоце?

Нічога не адказваючы, я спяшаўся ў прыёмную. З сакратаркай у мяне былі прызанныя адносіны. Пытаўся:

— Алесь Харытонавіч у сябе?

Па май ўсмешцы яна адразу згадалася, у чым прычына:

— Крыга прыйшоў? — і давала: — Вам пашанцавала...

— А я пры чым?

— Самі разбірайцеся, — цяпер ужо яна ўсміхалася, тым самым даўшы зразумець, што, магчыма, на рабоце не засядзіма. — Пайшоў у выдавецтва.

Аб планах Алеся можна было здагадацца ўжо па тым, як цікавіўся, ці на рабоце галоўны рэдактар. «На рабоце» — калі сапраўды хацелася прайсціся. «Бацька на рабоце?» — можна проста пагутарыць у кабінце. А вось не зойдзе...

Алесь Асіпенка сапраўды з'яўляўся яго бацькам. Не родным, праўда. Хто быў яго сапраўдным бацькам, рознае пагаворваюць. У біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» ў 6 тамах напісана, што нарадзіўся 1 мая 1943 года ў сям'і служачага, выхоўваўся ў беларускага пісьменніка А. Асіпенкі. Не будзем удакладняць, як усё было. Істотна сказанае самім Алесем Харытонавічам і мне.

Акурат у выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга магільёўскага празаіка Аркадзя Кандрусевіча «Кругі на Белай паліне». Калі ў «ЛіМе» намеснікам галоўнага рэдактара быў Аляксандр Капусцін, звычайна чытаў мае рэцэнзіі ён, а пасля галоўны рэдактар. Калі ж намеснікам стаў Мікола Гіль, ён доўга некаторыя мае матэрыялы не падпісваў. Так атрымалася і з рэцэнзіяй на Аркадзя Кандрусевіча.

Заходзіць сакратарка:

— Зайдзі да Харытонавіча.

Заходжу, а ў яго на стала мая рэцэнзія.

— У мяне ніякіх прэтэнзій, толькі, — паглядзеў уважліва, уздыхнуў. — Падпішу ўсё, як ты апісаў. Гэта твае ацэнкі, я не збіраюся нешта ўдакладняць. Але разгаў пра гэтае апавяданне, — назваў яго, ужо не памятаю якое, — можа, выкрасліш? Павер, не ўсё ў жыцці так проста. Чужому чалавеку цяжка пра гэта меркаваць. І ці трэба?

Апавяданне было пра складаную сітуацыю, якая адбылася ў жыцці персанажа. Па сутнасці, у нечым тое самае, з чым, відаць, і сутыкнуўся Алесь Асіпенка, беручы ў жонкі Алесеву маці.

Нейкі незвычайны ген

У гэтай сітуацыі, аднак, не столькі гэта цікава, а зусім іншае. Наўрад ці ёсць яшчэ выпадкаў, каб не родны сын пісьменніка таксама пайшоў яго шляхам.

Безумоўна, можна прывесці шмат прыкладаў творчых дынастый — пісьменнікаў, артыстаў, мастакоў. Не менш

У чаканні галоўнага

Неўзабаве ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі мае адбыцца паўфінал конкурсу юных чытальнікаў «Жывая класіка 2023», які за апошнія гады стаў надзвычай папулярным. Упершыню ён праводзіцца на рэспубліканскім узроўні ў 2017 годзе, тады на фінальным этапе ў Полацк з'ехалі школьнікі з усёй краіны.

Конкурс «Жывая класіка» — сумесны праект тэлекампаніі СТБ, Саюза пісьменнікаў Беларусі, Міністэрства інфармацыі і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Бела-

русь. Спартыўнае скіравана на тое, каб стымуляваць у дзяцей і падлеткаў цікавасць да чытання, выхоўваць іх на найлепшых узорах нацыянальнай літаратуры, прыцягнуць грамадскую ўвагу да праблематыкі чытання. Адною з галоўных задач конкурсу з'яўляецца пошук і падтрымка таленавітай моладзі. Так, чытальнікамі — удзельнікамі спартыўнага традыцыйна становяцца найталенавіцейшыя дзеці і падлеткі з усёй рэгіёнаў краіны.

Сёлета ў абласных этапах конкурсу ўзялі ўдзел больш чым восем тысяч навучэнцаў у чатырох узроставых катэгорыях:

1—4 класы, 5—6 класы, 7—8 класы і 9—10 класы. Для агучвання яны ў асноўным выбіралі творы Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Уладзіміра Караткевіча, Кандрата Крапівы, Ніла Гілевіча, Максіма Танка, Янкі Маўра, Івана Мележа, Пётруся Броўкі. У паўфіналі трапілі 28 пераможцаў абласных і Мінскага гарадскога этапаў спартыўнага пераможцаў паўфіналу будуча змагацца за званне найлепшых у фінале конкурсу, што пройдзе падчас Дня беларускага пісьменства ў Гарадку Віцебскай вобласці з верасня.

Аліса БРАТКА

Заўжды актуальна

Каб адчуць атмасферу, у якой адбываецца падрыхтоўка да галоўнага, завяршальнага этапу конкурсу, а таксама як праходзіў адбор удзельнікаў, мы звярнуліся да тых, хто арганізоўваў спартыўнае, прычыніўся да праслухоўвання чытальнікаў і — на першапачатковым этапе — да падрыхтоўкі школьнікаў да ўдзелу. Суразмоўцы падзяліліся асаблівасцямі правядзення сямлетняга мерапрыемства, расказалі пра асноўную працу, звязаную з ім.

Надзея Каршунова, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі Міністэрства адукацыі:

— Гэты маштабны конкурс — адзін з найбольш любімых і чаканых сярод школьнікаў: «жывую» класіку чытае ўся Беларусь — колькасць удзельнікаў надзвычай вялікая: больш чым дзесяць тысяч юнакоў і дзяўчат сёлета чыталі па-беларуску.

У гэтым годзе чакаем новых твораў, яркіх выступленняў — так, становіцца традыцыйным выкарыстанне мультымедыянага сродка для ўзмацнення эмацыянальнага ўздзеяння; выразнага касцюміравання, мізансцэнічных рашэнняў для найлепшага раскрыцця вобраза. Радуе, што чытальнікі звяртаюцца да класікаў айчынай літаратуры, і не толькі да Купалы і Коласа, але і да Караткевіча, Панчанкі і іншых аўтараў — пералік вялікі. Штогод школьнікі разам са сваімі настаўнікамі спрабуюць знайсці нешта ўнікальнае: малавядомыя тэксты, урывкі з «нераскручаных» класічных твораў.

Увогуле, чакаем запамінальнага свята беларускай літаратуры, слова, мовы, добрага настрою і чытальнікаў, і слухачоў!

Міхась Пазнякоў, член журы, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ:

— Мая роля ў адборы ўдзельнікаў заключалася ў тым, што я аналізаваў тэматыку і аўтарства твораў, якія выконвалі чытальнікі ў абласцях і ў Мінску. Здзівіўся воль на якой прычыне. Назва конкурсу — «Жывая класіка» — сама за сябе гаворыць пра тое, што павінна чытацца: гэта класіка. Творы, якія вывучаюцца ў школе. Аўтараў, узнагароджаных прэміямі. Заслужаных дзеячаў культуры! Я ж заўважаю, што некаторыя звяртаюцца да малавядомых аўтараў... Наш час такі, што хацелася б, каб больш увагі было звернута на тэму гераічнага мінулага і стваральнай працы, міру, сяброўства, супрацоўніцтва, характава прыроды

і чалавека — на тое, чым вылучаецца наша класічная і сучасная паэзія. Больш павінна гучаць патрыятычных твораў. Сёння, калі мы больш гаворым пра генацыд беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, калі мы адчулі, што трэба ўсё больш далучаць дзяцей да тых падвігаў, што здзяйснялі нашы дзяды і прадзеды, гэта павінна адлюстравана і на конкурсах, тым больш што маюцца выдатныя творы на гэтую тэму — і Якуба Коласа, і Янкі Купалы, і Аркадзя Куляшова, і Ніла Гілевіча, і Максіма Танка, і Рыгора Барадуліна, і Сяргея Грахоўскага — вершы, у якіх раскрытавацца пажыццёвыя людзей, наш патрыятызм, тая выпрабаванні і вялікія страты, што панёс наш народ.

Было некалькі і такіх выпадкаў, калі дзеці чыталі ўласныя творы. Але ж тут хочацца нагадаць, што ў аснове далейшага конкурсу павінны быць менавіта класічныя творы! Аўтарскія спартыўныя, да ўдзелу ў якіх мы запрашаем юныя таленты, дапамагаем ім потым апублікавацца і выдаць кніжкі, таксама праводзіцца — там могуць прагучаць вершы, якія калісьці стануць класічнымі, але толькі час можа расставіць усе кропкі над «і»!

Былае, што дзеці чытаюць аўтараў, надрукаваных у раённых газетах, — маўляў, раз мясцовыя іх ведаюць, то яны — слынныя паэты! Усё ж у большасці выпадкаў да сапраўднай класікі тут далёка.

Мы разам з настаўнікамі, у тым ліку і праз адпаведныя конкурсы, павінны знаёміць вучню з літаратурным працэсам апошняга дзесяцігоддзя, яго найлепшымі дасягненнямі і ў класічнай, і ў сучаснай паэзіі, і выхоўваць праз паэзію сапраўдных грамадзян і патрыятаў, якія будуць цікавіцца нашай гісторыяй і культурай і авалодваць ёй глыбей і шырэй. А тыя з іх, хто пішуць, пазнаёміўшыся з набыткамі, змогуць пасля сказаць і сваё слова — бо новае можа вырасці толькі на добрай глебе, а ёю трэба авалодваць!

Летась і пазалетась я быў удзельнікам журы і паўфінальных этапаў, і фінальных. Шмат чыталася і класіка, і гумар, і сатыра, і патрыятычная, і грамадзянская, і пейзажная, і любоўная лірыка. Выкананне было на ўзроўні. Асабліва падкупляла, калі чыталі пад музыку і ў нацыянальных строях — усё гэта ўплывае на ўспрыманне... Вельмі шмат было выдатна падрыхтаваных дзяцей. Чытальнікі ў працэсе падрыхтоўкі і ўдзелу ў конкурсе фарміруюцца і як артысты, і як асобы — гэта надзвычай важна... Тым больш мастацкая проза і паэзія адказваюць за эмацыянальнасць чалавека, вучаць яго фантазіраваць, уплываюць на пачуцці, душу і характар.

Фіналы конкурсу «Жывая класіка» праводзіцца на належным узроўні, ідзе вялікая падрыхтоўчая работа на ўсёй рэспубліцы. І гэта варты рабіць, бо спрыяе далучэнню да кнігі і паэзіі. Калі пісаць вершы могуць абраныя асобы, то і чытаць іх таксама зольны далёка не кожны. Калі ж чалавек разумее паэзію, лічу, што

ён незвычайны. І каб больш было такіх людзей, трэба больш праводзіць конкурсаў накішталт «Жывой класікі».

А пераможцаў мы залічваем у штат нашага тэатра паэзіі, выдаём пасведчанні...

Наталля Халіманова, настаўніца ДУА «Гімназія г. Рагачова» (працавала з паўфіналістам конкурсу Іванам Несцяровічам, вучнем 10 класа):

— Удзел у конкурсе чытальнікаў нашага навучэнца — той выпадак, калі ініцыятыва сыходзіла ад самога Івана. Мне пранапавала яму дапамагчы, бо некаторы з раней падрыхтаваных мною удзельнікаў сталі пераможцамі. Тут супала і тое, што хлопцёк вельмі ўпадабаў твор, які ён вырашыў агучыць, — урывак з апавядання Віктара Карамазова «Дзельба кабанчыка». Таму пра напружаную працу казаць не выпадае. Пачула яго чытанне — і згадала прыныць «не чапай» — выкананне атрымалася настолькі арыгінальным, па-свойму простым, без стандартнай найгранасці, з першага разу! Іван настолькі паглыбіўся ў гэты твор — ён яму падышоў, яны супалі (даводзілася сустракаць і адваротныя прыклады, калі, здавалася, пэўныя радкі павінны добра класіцца на душу дзіцяці, а гэтага не атрымліваецца).

Наталля Несцяровіч, маці паўфіналіста Івана Несцяровіча:

— Сын з дзіцячага садка вельмі любіць чытаць. Часам нават даводзілася забіраць у яго кнігі, казала яму: «Адпачні!» Вельмі любіць беларускую літаратуру. Падабаюцца апісанні простага сялянскага жыцця — магчыма, таму адразу і ўпадабаў «Дзельбу кабанчыка» Віктара Карамазова. Твор праходзіла на ўроку беларускай літаратуры. Уразіла тэма, з якім захапленнем сын распавядаў пра яго. Усхвалявала тэма: як можна кінучь бацькоў і прыязджаць да іх толькі ў тыя моманты, калі дзеляць кабанчыка?! Я тлумачу: маўляў, у жыцці, на жаль, так

бывае, калі дзеці забываюць бацькоў, а звяртаюцца, калі нешта ад іх трэба...

Сама я скончыла вясковую школу, таму і праводжу такія паралелі, вучу, што заўжды трэба памятаць сваё, роднае і дарагое. Твор гэты зрабіў моцнае ўражанне на сына, і калі пранапавала яму паспрабаваць удзельнічаць у конкурсе, пытанне з выбарам, што чытаць, не ўзнікла.

Чакаем новых твораў, яркіх выступленняў — так, становіцца традыцыйным выкарыстанне мультымедыянага сродка для ўзмацнення эмацыянальнага ўздзеяння; выразнага касцюміравання, мізансцэнічных рашэнняў для найлепшага раскрыцця вобраза. Радуе, што чытальнікі звяртаюцца да класікаў айчынай літаратуры, і не толькі да Купалы і Коласа, але і да Караткевіча, Панчанкі і іншых аўтараў — пералік вялікі. Штогод школьнікі разам са сваімі настаўнікамі спрабуюць знайсці нешта ўнікальнае: малавядомыя тэксты, урывкі з «нераскручаных» класічных твораў.

Мэтанакіравана з Іванам не займаліся тым, каб ставіць сцэнічныя эмоцыі, міміку, жэсты — усё гэта ішло з душы. У Юмелі, на абласным этапе, журы і ўпадабала такую ненайгранасць. Спадзяёмся трапіць у фінал. Іван захапіўся атмасферай конкурсу, гаворыць, што там выступаюць дастойныя сапернікі, якія ўжо атрымлівалі перамогу на рэспубліцы. Хоча павучыцца ў іх — ці мала што можа спатрэбіцца ў жыцці. Удзельнічаем у такіх спартыўных перамогах упершыню...

Аліса БРАТКА

Пераможцы конкурсу «Жывая класіка 2022».

Графіка гаворыць

Выстаўка «Калекцыя графікі» працуе ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Па словах арганізатараў, экспазіцыя дае панараму сучаснага беларускага мастацтва, аб'яднанага высокім узроўнем прафесійнага майстэрства аўтараў. Прадстаўленыя творы адлюстроўваюць актуальныя эрэс сучасных графічных прыёмаў, жанраў, тэм і аўтарскіх вынаходак, падкрэсліваюць значную ролю фарміравання калекцыяграфікі ў беларускай культуры і развіцці выяўленчага мастацтва. Убачыць праект можна да 17 верасня.

Уладзіслаў Квартальны
«Карыанднаты прыедод», 2014 г.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічалі намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Віктар Пшыбытка, мастацтвазнаўца, арт-крытык, член Беларускага саюза мастакоў і Беларускага саюза дызайнераў Ларыса Фінкельштэйн, мастак, друкар «Мастацкага камбіната», сябра Беларускага саюза мастакоў Віктар Саўчанка, графік, член Беларускага саюза мастакоў, старшы выкладчык кафедры «Малюнак, акварэль і скульптура» архітэктурнага факультэта Беларускага

Ларыса Фінкельштэйн падчас адкрыцця.

нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта Вольга Крупянкова.

— Нацыянальная бібліятэка вядзе актыўную сацыякультурную дзейнасць, мы пазіцыянуем сябе як найбуйнейшую галерэйна-выставачную пляцоўку, — заявіў у прывітальным слове Віктар Пшыбытка і падзяліў наступнымі звесткамі: — Штогод мы праводзім каля 25 мастацкіх выставак і некалькі маштабных мультыпраектаў. Выстаўка графікі — працяг нашай работы ў гэтым кірунку. Сымвалічна, што праект «Калекцыя графікі» праходзіць менавіта ў Нацыянальнай бібліятэцы. Па-першае, калекцыяніраванне ляжыць у аснове дзейнасці амаль любой бібліятэкі. Так, Нацыянальная бібліятэка за больш чым 100 гадоў назапасіла каля 10,5 мільёна экзэмпляраў дакументаў. Да таго ж валодаем вялікай калекцыяй выяўленчых дакументаў — больш чым 150 тысяч экзэмпляраў: гэта паштоўкі, карты, эстампы, гравюры і многае іншае. Па-другое, істотнае прысвячэнне менавіта кніжнай графіцы: тыя ж эстампы і экслібрсы вельмі важныя для кніжніцы. Нарэшце, самі сюжэты, прадстаўленыя ў экспазіцыі, знаёмяць з мастацкай літаратурай.

Выстаўка «Калекцыя графікі» дэманструе работы мастакоў розных пакаленняў, рознахарактарных, адораных і здольных. Напрыклад, Генадзь Вяль даўно вядомы сярод калекцыянераў з усю свету, а малады мастак Тасія Барысава і Валерыя Жылінская толькі-толькі скончылі Акадэмію мастацтваў, але ўжо актыўна ўдзельнічаюць у разнастайных конкурсах і выстаўках. У ліку аўтараў, якія далучыліся да праекта «Калекцыя графікі», — Уладзіслаў Квартальны,

Вольга і Юрый Крупянковы, Марына Мароз, Сафія Піскун, Віктар Саўчанка, Глеб Сідарэнка, Яўгенія Цімашэнка, Фёдар Шурмялёў.

— У Нацыянальнай бібліятэцы я заўсёды з асаблівым задавальненнем і арганізуюю выстаўкі, і прадстаўляю іх, і выступаю як запрошаны госьць, — расказала Ларыса Фінкельштэйн і падзялілася ўражаннімі ад новага праекта: — Мне вельмі падабаецца гэтая група мастакоў. Яны ўжо не ўпершыню выстаўляюцца разам, плюс-мінус тым жа складам. Наогул, гэта цудоўны касцяк маладых

Яўгенія Цімашэнка
«Царэўна-Лебедзь», 2022 г.

беларускіх графікаў. Нефармальна яго ўзначальвае Віктар Саўчанка, з якім мы шмат гадоў супрацоўнічаем як з графікам, жывапісцам, надзейным пленэршчыкам... З ім вельмі добра працаваць, таму я разумею, чаму маладыя так трывала трымаюцца вакол гэтага творцы. У экспазіцыі ў асноўным эстампная графіка, афорты і літаграфіі, — сюжэты літаратурныя, міфалагічныя, гістарычныя... Сёння графіка гаворыць аб тым, што яна як была адным з вядучых відаў мастацтва — беларускага класічнага мастацтва для тады ўсесаюзных выставак, — так і застаецца — ужо на міжнароднай арэне: нашы аўтары часта выстаўляюцца на сур'ёзных міжнародных выстаўках, прымаюць удзел у важных конкурсах, пленэрах, і гэта заўсёды мае вялікі рэзананс.

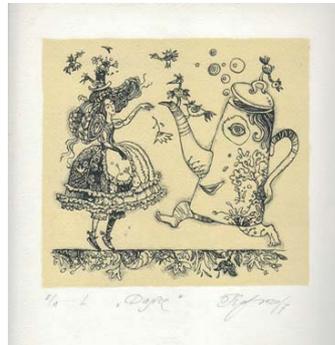
Марына Мароз «Схаваныя кнігі», 2016 г.

Думаю, што «Калекцыя графікі» пра многае скажа глядачу. Высокая культура падачы і выканання, вялікая палітра тэм і вообразаў — наведвальніц атрымае задавальненне.

Літаграфіі, прысвечаныя «Алісе ў Краіне цудаў» Льюіса Кэрала, афорты, якія перадаюць рэлігійна-біблейскія сюжэты і старажытнагрэчаскія міфы, — аснова выстаўкі. Сустрэне глядач і Дона Кіхота Мігеля дэ Сервантэса, герояў рускіх і еўрапейскіх казак, сярод якіх — «Чырвоны Капалюшык», «Царэўна-Лебедзь», «Бітва мышэй і цацак». Цікавая частка экспазіцыі — экслібрсы ў розных тэхніках, прысвечаныя калекцыянерам, значным асобам беларускай і сусветнай культуры.

Дарчы, неаднойчы падчас адкрыцця выставачнага праекта ўспаміналі знакамітага беларускага калекцыянера Алега Судлянкова і яго ўнёсак у развіццё і папулярнасць айчынай графікі. Яго веды, эрудыцыя, прыязныя адносіны паспрылі творчым памкненням многіх мастакоў-пачаткоўцаў. Дзякуючы гэтаму апантанаму сваёй справе чалавеку, работы вялікай колькасці беларускіх графікаў убачылі за мяжой.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Вольга Крупянкова «Танцы», 2016 г.

Мінчанін — мінчаніну

Апошнім часам уся ўвага аматараў выяўленчага мастацтва, прынамсі, тых, хто жыве ці бывае ў сталіцы, скіравана на найбуйнейшы штогадовы фестываль мастацтва «Арт-Мінск 2023». Фэст праходзіць у Палацы мастацтва, аднак прыцягвае і іншыя пляцоўкі, напрыклад, выставачныя прасторы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Галоўная кніжніца краіны далучылася да мерапрыемства шосты раз.

Нядаўна ў НББ у рамках «Арт-Мінска 2023» адкрылася персанальная выстаўка беларускага жывапісца Маргарыты Маніс. Мастачка нарадзілася ў Чэрвені. Навучалася ў Мінскім дзяржаўным мастацкім каледжы імя А. К. Глебава, але мае і юрыдычную адукацыю (атрымлівала ў Інстытуце сучасных ведаў імя А. М. Шырокава). Да таго ж скончыла магістратуру Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Маргарыта Маніс актыўна займаецца жывапісам. Удзельнічае шматлікімі калектыўнымі выставак, аўтар шэрагу персанальных — як у Беларусі, так і за мяжой. Не абыходзіць увагай сацыяльныя і дабрачынныя мерапрыемствы. Глядачу творца вядома найперш па серыі «Вячэрні Мінск». Работы мастачкі знаходзяцца ў розных установах дзясяткаў краін, прыватных калекцыях у Германіі, Польшчы, Чэхіі, Расіі...

Маргарыта Маніс «Вуліца Максіма Багдановіча», 2023 г.

Асноўная тэма яе творчасці і ёсць горад Мінск. У экспазіцыі «Арт-Мінск Маргарыты Маніс» дэманструюцца выключна гарадскія пейзажы: праспекты і вуліцы, знакамтыя мясціны, архітэктурныя асаблівасці сталіцы. Сярод геаграфічных аб'ектаў, адлюстраваных Маргарытай Маніс, — Траецкае прадмесце, парк Янкі Купалы, праспект Незалежнасці, Кастрычніцкая плошча, Вароты горада, Парк імя Максіма Горькага і нават Мінскае мора. Сустрэкае глядача невыпадковы твор, размешчаны

асобна ад іншых, — «Нацыянальная бібліятэка Беларусі» (2023).

Арганізатары выстаўкі адзначаюць: кожная пейзажная кампазіцыя аўтара выканана на свой лад, з увагай да нюансаў і дэталю, з захаваннем адметнага подыху менавіта гэтай прасторы. Мэтай мастачкі ёсць адлюстраванне моманту, непаўторнага, але такога звычайнага. Рысы горада, зольшага яго «спараднай» часткі, якая вельмі цікавіць Маргарыту Маніс, то дакладныя, выпісаныя ледзь не з дасканаласцю, то губляюць свае межы, расплываюцца ў тумане, дажджы ці снезе. Нягледзячы на знарочысты спакой некаторых кампазіцый, паўсюль адчуваецца рух, зменлівасць. Гэта ўплыў імпрэсіянізму: тут і канкрэтнасць месца і часу дзеяння, і імгненнасць (свет на карціне жыве, і праз імгненне вывае зменіцца), і візуальныя эфекты (блікі, мігценне, трапятанне, дрыготка, рабізна), і будзённасць. Дарчы, з гэткай жа будзённасцю мастачка падыходзіць да назваў сваіх твораў: абсалютная канкрэтнасць ці тумачэнне месцазнаходжання — як мінчанін мінчаніну (прыклады: «Сквер каля цырка», 2023; «Праспект каля магазіна "Лакомка"», 2023; «Вуліца Сурганова вала ГЦ «Еўропа»», 2023).

Убачыць «Арт-Мінск Маргарыты Маніс» у Нацыянальнай бібліятэцы можна ажно да 25 верасня. Размясцілася экспазіцыя ў галерэі «Панарам».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Дыялог без хітрыкаў

Арт-гасцёўня «Высокае м'ста» — з тых галерэй, якія не вельмі гучна пра сябе заяўляюць, аднак заўсёды знаходзяць, чым здзівіць патрабавальнага глядача. Выставачная прастора прываблівае найперш разнастайнасцю відаў і напрамкаў мастацтва. Сярод праектаў, якія размяшчаліся ў сценах арт-гасцёўні апошнім часам, — калектыўная выстаўка керамічнай скульптуры «TERRA COTTA» (у рамках V трыенале дэкаратыўнага мастацтва «Дэкарт-22»), персанальная выстаўка графікі «Паміж Сцылай і Харыбдай» Юрыя Якавенкі, персанальная экспазіцыя жывапісу «Чэрыкаўскія краявіды» Аляксандра Матвееві. Зараз глядачоў чакаюць на выстаўку лямцу і графікі Карыны Волкавай і Ганны Сталяровай «Крылы натхнення», якая будзе працаваць да 2 ліпеня.

Адразу ж хочацца звярнуць увагу на назву выстаўкі. Словазлучэнне «крылы натхнення», як падаецца, даўно перайшло ў разрад непажаданых, негалося забароненых для выкарыстання не толькі ў найменнях твораў, але тым больш у назвах выставачных праектаў. Гэта хоць зусім невялікая, але лыжка дзёгцю ў бочцы мёду, якая, вядома, не здольна сапсаваць уражанне ад знаёмства з выстаўкай, але ў сілах адшудзіць глядача, не знаёмага з мастакамі, якія дэманструюць свае творы.

Карына Волкава «Вясковыя травы», 2020 г.

З іншага боку, адлюстраванне ў словазлучэнні ці кароткім сказе памкненні двух аўтараў, тэматычны абсяг ці ідэйную накіраванасць іх твораў складана, але магчыма. Дарэчы, Карына Волкава і Ганна Сталярова далі падказкі: назвы многіх работ даволі мілагучныя і скіроўваюць да думкі аб пэтычных спробах аўтараў, а часам мастачкі наўпрост звяртаюцца да літаратуры, напрыклад, у так званых «арт-хоку». Чым не нагода натхніцца? І тут азарэнне: а калі на назве выставачнага праекта настойвалі самі аўтары? Для «ЛіМа» дала тлумачэнне адна з удзельніц Карына Волкава: «Назва нарадзілася калектыўна год таму, і першапачаткова яна гучала на беларускай мове — «Крылы натхнення». Мы, калегі і сяброўкі, працуем з адным і тым жа матэрыялам, але ў розным выкананні, і тады, на наш погляд, назва аб'ядноўвала нас. У праекце першапачаткова павінна было ўдзельнічаць чатыры чалавекі, але па жыццёвых абставінах засталіся мы

Калектыўная работа «Вобразы», 2016 г.

ўдзвух. Давалася мяняць канцэпцыю, прычым вельмі хутка. Таму мала ўвагі надалі назве. Гэта, дарэчы, для мяне вельмі няпростая частка работы — назва твораў ці выставак».

У экспазіцыі «Крылы натхнення» прадстаўлена больш як 60 карцін з лямцу і графічных работ дзвюх мастацак, але, што тычыцца колькасці, істотная перавага на баку Карыны Волкавай, мастачкі-дызайнера па тэкстылі. Многія яе работы створаны з выкарыстаннем лямцу. Гэта від непрадзенага і нятканага тэкстылю з натуральнай воўны, а валянае лямцу — адна з самых старажытных тэхнік стварэння ваўняных вырабаў. Мастацтва гэтае патрабуе сканцэнтраванасці, няспешнасці, паглыбленасці ў матэрыял.

Як адзначае Карына Волкава, творчасць для яе — і медытацыя, і экспэрымента, а галоўнае — магчымасць трансфармаваць унутраны, нематэрыяльны, свет у фізічны, своеасабліва псіхатэрапія: пабыць самасам з сабой, адчуць сапраўдную свабоду. Такім чынам, натуральны тэкстыль пераўтвараецца ў надзейнага памочніка. Усё ж графіка, якой Карына Волкава таксама займаецца, больш маўкліва і лаканічна від выяўленчага мастацтва. «Ведаю дакладна, што ёсць людзі, якія нават не ўяўляюць, што з лямцу можна ствараць карціны ці арт-аб'екты, іх гэта здзіўляе. Разуменне, што ёсць тыя, хто скептычна да яго ставіцца з-за мінулага досведу. Але насамрэч лямец — вельмі шматгранны матэрыял, пластычны, з ім можна экспэрыментаваць, хоць ён вельмі працаёмкі. А яшчэ экалагічны і цёплы, з вялікай і багатай гісторыяй. Маса спосабаў яго прымянення! Часам пытаюся ў сябе, чаму кожны раз вяртаюся да гэтага матэрыялу. Напэўна, ён нагадвае нешта з дзяцінства, калі бабуля вучыла вязаць. Неўсвядомлена, тактыльна ў мяне ўбудавалася любоў да воўны і натуральных матэрыялаў, напоўненых жывой энергіяй. Мяркую, госяця выстаўкі зацікавіць, як мінімум, іншае прычытанне матэрыялу, яго дзівінасць», — адзначае мастачка.

У кожнай рабоце — адлюстраванне асабістай рэальнасці, для когосьці

вельмі чужой. Аднак сумневы, няўпэненасць і пераадоленне страху, поспех, радасць і любоў, аб якіх разважае Карына Волкава, — ці могуць яны пакінуць абыякавым? Натуральна, у такім выпадку мастацтва становіцца шляхам даследавання сябе, развіцця здольнасцей і магчымасцей аўтара. Аднак і глядач не застаецца ўбаку — інтымнасць, глыбока асабістая перажыванні выяўляюць шчырага мастака і тым самым захапляюць чалавека, які з ім апасродкавана знаёміцца.

Карына Волкава натхняецца прыродай. Між тым у экспазіцыі амаль адсутнічаюць традыцыйныя для еўрапейскага мастацтва пейзажы, стэрэатыпныя нацюрморты ці аніمالістычныя сюжэты. Тут відавочны ўплыў Усходу, дзе толькі намёк на галінку дрэва нараджае безліч асацыяцый і трактовак. Так, многія творы мастачкі можна аднесці да мінімалістычнай і колеравай абстракцыі, аднак большасць — гэта ўсё ж паўрэалістычныя кампазіцыі, дзе ўгадваецца прадмет. Як правіла, галоўнай крыніцай творчасці для аўтара з'яўляецца расліннасць — дрэвы ці трава. Натуральна, гэта не канстатацыя факта, а імкненне перадаць стан, настрой. Пра гэта кажа найперш серыя «Стан прыроды», вельмі адметная сваімі каларыстычнымі рашэннямі і няўлоўным пошукам кампазіцыі, які, здаецца, працягваецца на вачах назіральніка.

Часам мастачка назірае за наваколлем нібы з абмежаванай нечым прасторы, напрыклад, з акенца ці з-за дзвярэй (нельга не згадаць красамойны «Дзверы», 2020): уплывае на такое адчуванне найперш выбраная ў якасці

Ганна Сталярова «Зімовая песня», 2022 г.

ключавой кампазіцыя (а для яе характэрны сціпласць, лаканічнасць, адсутнасць кантэксту), аднак справа тут і ў светаадчуванні творцы. Абстрагаванасць ад наваколя, адасобленасць, амаль поўная адсутнасць людзей у сюжэтах, сканцэнтраванасць на нечым недаўгавечным, кволым і безбаронным, што ёсць у прыродзе. Гэта асаблівы свет, які адчуваннем шчырай радасці нагадвае дзяцінства, хоць, здавалася б, прамых адсылак зусім няма.

Работ Ганны Сталяровай у экспазіцыі значна менш толькі па адной прычыне — яна стварае карціны адносна нядаўна. Раней працавала з лямцам, але рабіла адзенне, аксесуары. «Матэрыял ведаю і ўдзел у праекце разгледзеў якую новую цікавую магчымасць. А з-за таго, што вучуся маляваць, аб'явілася сумнішчэнне мэт — стварыць твор з дапамогай візуальных выяў і ў лямцы, такім незвычайным, нестандартным, але ўсё ж знаёмым матэрыяле», — расказвае Ганна Сталярова, для якой сёння галоўнае — пошук сэнсаў і атрыманне задавальнення ад працэсу і выніку.

Карына Волкава «Кроплі», 2016 г.

Вядома, матэрыял — толькі сродка творцы. Але калі разважаць пра ступень майстэрства, відавочная залежнасць ад працягласці працы з вызначаным матэрыялам. «Думаю, лямец адназначна цікавы. Ён прываблівае натуральнасцю, дзівіць фактурамі. З ім прыёмна працаваць, таму што матэрыял натуральны: воўна, шоўк, віскоза. Да воўны падыходзяць любыя натуральныя валокны. Гэта нават тактыльна прыёмна», — адзначае Ганна Сталярова.

Работы мастачкі даволі насычаныя, напоўненыя яркімі колерамі. Сустрэкаюцца і чорна-белыя кампазіцыі, што таксама скіроўвае на думку пра цікавыя тасакуні аўтара з колерам. Бяспрэчна, з дапамогай колеру любы мастак імкнецца перадаць настрой, стан, а таксама стаўленне да гісторыі, якую жадае расказаць. Гісторыя — найбольш дакладнае вызначэнне, што характарызуе творчасць Ганны Сталяровай. Наўлоўныя сюжэты, тонкі псіхалагізм, стройная кампазіцыя зазвычай абумоўліваюць прыязнае стаўленне глядача да аўтара. Шчыры дыялог без хітрыкаў, хоць і не наўпрост.

Між тым, у адрозненне ад калегі, Ганна Сталярова ў сваіх творах вельмі неабякава да людзей. Пытанне ў тым, гэта разважаны пра навакольнае свет ці гэта проста спосаб самааналізу? «Погляд на свет суб'ектыўны, таму ў любой гісторыі ёсць той, хто глядзіць і інтэрпрэтуе. Мае работы трансліруюць мой погляд на жыццё, адназначна расказваюць пра мяне». Такім чынам, мастачка прапануе глядачу свае пошукі сэнсаў, апісаныя з дапамогай візуальных вобразаў. Яе сэнс жыцця — гэта пошук сэнсу.

Югенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Песня роднай зямлі

Папулярызацыя беларускай кнігі, павышэнне цікавасці карыстальнікаў бібліятэк да чытання айчынай літаратуры, прапаганда твораў сучасных аўтараў — задачы, якія ставілі перад сабой супрацоўнікі Кіраўскай цэнтральнай бібліятэкі падчас арганізацыі тэматычнай экспазіцыі «Песня роднай зямлі». Яна сабрала кнігі з аўтаграфамі, падараная бібліятэцы.

Наш куточак краіны звязаны са славымі імёнамі вядомых пісьменнікаў.

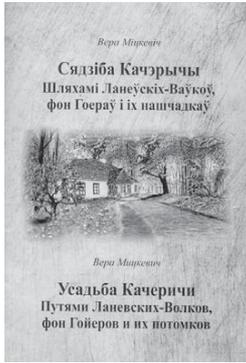
«Мастак вялікі свайго краю» — раздзел прапаўвае кнігі з аўтаграфамі пісьменніка-земляка Уладзіміра Саламаха. Ён празаік, публіцыст, кінасцэнарыст, крытык, эсэіст. Гэта дзякуючы і яго творам наша сучасная літаратура вядома далёка за межамі Беларусі. Уладзімір Пятровіч Саламаха — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, уладальнік галоўнай прэміі за найлепшы твор публіцыстыкі «Дружба», лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Найлепшы твор прозы» за кнігу «І няма шляху чужога». Гартаючы старонкі гэтых кніг, і хвалюешся, і радуешся... Той факт, што сам аўтар трымаў кнігу ў руках, пакінуў дароўны надпіс, робіць яе каштоўнай. Кніга «Асобны і Аблічча» («Лица и Лик»): «Кіраўскай раённай бібліятэцы — Уладзімір Саламаха. Добра жадаю дабрагім землякам. Усюды, заўжды. 2022 г. Мінск». Зборнік «І няма шляху чужога»: «Чытачам Кіраўскай раённай бібліятэкі — ад імя аўтараў — Уладзімір Саламаха. Як ваш зямляк і адзін з аўтараў гэтай кнігі жадаю ўсяго найлепшага ў жыцці. 2022 г.» Раман у аповесцях «Калі ўпадзе адзін»: «Кіраўскай раённай бібліятэцы — Уладзімір Саламаха. Дарагія землякі! Тут шмат што з нашай гісторыі часоў вайны... Хай ніколі не паўтарыцца. На добро! 2022 г.» Таленавітыя творы Уладзіміра Саламаха выклікаюць цікавасць, прыхільнасць у чытачоў не толькі на радзіме, але і за яе межамі, а таксама знаходзяць заслужанае грамадскае прызнанне — пісьменнік

узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Старшыня абласнога аддзялення грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» Гомельшчыны Уладзімір Гаўрыловіч, калі рабіў надпіс на кнізе «Анёлак мой, Анёлак», напісаў: «Чытачам Кіраўскай раённай бібліятэкі. У ліку найвыдатных майстраў Слова Беларусі Ваш зямляк — Уладзімір Саламаха. Ганаруся, што з'яўляюся яго вучнем і сябрам. Цаніце, паважаныя чытачы, роднае, сваё. 11.10.2022 г.»

Дарэчы, новыя і цікавыя кнігі з аўтаграфамі ад Саюза пісьменнікаў Беларусі, якія паступілі ў мінулы годзе ў якасці падарунка, нашай бібліятэцы падрыхтаваў Уладзімір Саламаха. У сваю чаргу ў бібліятэках сеткі праходзяць прэзентацыі новых выданняў пісьменніка, марафоны і чытанні, арганізоўваюцца кніжныя выставы.

Раздзел «Тут слова прарастала як трава» прапанаваў творы ўраджэнца вёскі Новы Ювін Кіраўскага раёна, старшыні Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ Алесь Казекі. Карыстаюцца попытам сярод чытачоў яго кнігі «Скрыжаванні лёсаў», «Душы маёй крыніца», «Мелодыя надзеі», «Адзінны сябар». Раздзел прадстаўляе яго кнігу з аўтаграфам «Марыйка»: «Калектыў Кіраўскай цэнтральнай бібліятэкі з пажаданнямі здароўя, шчасця, міру і душэўнага спакою. Заўсёды з вамі з любоўю Алесь Казека. 15.06.2021 г.». За час творчага сяброўства з Алесем Казекам прайшоў шмат мерапрыемстваў, падрыхтаваных сумесна. Яны вельмі карысныя і даюць магчымасць пазнаёміць чытача з творцамі. Падчас сустрэч гукалі ўспаміны аб Марыі Іосіфаўне — маці пазта, якая ляглі ў аснову паэмы «Марыйка». Імпрэзы давалі магчымасць прайсці

Усадьба Качеричи Путиями Ланевских-Волков, фон Гойеров и их потомков

лабірынтамі памяці пісьменніка — убачыць мілыя яго сэрцу мясціны, людзей, якія сустракаліся на шляху аўтара і сталі пратагатыпамі будучага твора.

«У повязі часоў і асоб» — раздзел пад такой назвай прапанаўвае кнігі з аўтаграфамі пісьменніка-краязнаўца Кіраўшчыны. Сярод іх можна вылучыць паэзію Мікалая Віняцкага. Творца нарадзіўся ў вёсцы Чыгірынка Кіраўскага раёна, з'яўляўся аўтарам кніг «Пад крылом лебядзіным...», «Каб не пагасла зорка надзей...», «Загойвай вёска, сіль яснавокай зоркі», «Вянок садуны паўночнай зімы», «Залатое пацудзіўнае руно», «Адзвінелі жытоў каласы».

Выклікае цікавасць кніга «Радасць зямлі» члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Віталія Савіцкага. Аўтар нарадзіўся ў вёсцы Добасна Кіраўскага раёна, пасля сямігодкі вучыўся ў школе фабрычна-заводскага навучання. Скончыў Ульянаўскае танкавае вучылішча, служыў на пасадах камандзіра танкавага ўзвода, роты. Друкаваўца пачаў у 1955 годзе ў армейскай перыядыцы. Віталь Дзмітрыевіч аўтар празаічных твораў на рускай мове «Калія забытага калодзежа», «Абпалены ўсходы». Выступае ў друку і як паэт. Галоўная тэма ў творчасці пісьменніка — жыццё сучаснай вёскі, нягледзі на турботы яе жыхароў.

Мікалай Віняцкі

Адзвінелі жытоў каласы

Ёсць у фондзе Кіраўскай цэнтральнай бібліятэкі дары даследчыкаў, літаратуразнаўцаў, гісторыкаў з аўтаграфамі. Выданы, безумоўна, вельмі для нас дарагія. Унучка Якуба Коласа Вера Міцкевіч часта адпачывае ў «Санаторыі імя К. П. Арлоўскага», які знаходзіцца ў маляўнічым парку на ўскрайку нашага горада. Дагэтуль, акрамя

прозвішча апошняга гаспадара былога маёнтка — фон Гойер, пра гэты мясціны нічога не было вядома. Таямнічасць велічнага парку падтурхнулі Веру Данилаўну распачаць пошукі. У 2022 годзе выдадзена кніга «Сядзіба Качэрычы: шляхамі Ланеўскіх-Ваўкоў, фон Гоераў і іх нашчадкаў», аздобленая фотаздымкамі архіўных дакументаў. Надпіс Веры Данилаўны Міцкевіч: «У дар брашуру пра Кіраўск — Качэрычы, гаспадароў і нашчадкаў маёнтка. 9.12.2022 г. Ад аўтара. Мінск».

Мастацкае слова Яўгена Хвалёя яскрава выяўляе жыццядайную сувязь нашых нацыянальных вытокаў, традыцый. Аўтар у сваіх творах пазычае родную зямлю, апявае веліч Радзімы, краіны, у якой у згодзе жывуць людзі многіх нацыянальнасцей. Яго кніга «Маёнтка» — ад слова МАЕ: «Кіраўскай раённай бібліятэцы, на добрую памяць. Паэзія — душы выратаванне... Шчыра аўтар. 14.11.2022 г. Мінск».

«Аб тых, хто піша для дзяцей» — паліцы гэтага раздзела прадставілі кнігі Уладзіміра Мазо. Маленькія чытачы бібліятэкі ведаюць паэта па вясёлых верхах і казках, напоеўных любоўю да Радзімы, яе гісторыі, да беларускай прыроды. Кніжныя паліцы выставілі ўпрыгожылі кнігі для дзяцей «Як жаўна лясным жыхарам кватэры будавала» і «Крыніца панюў Ельскіх» з аўтаграфамі старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіча, іх аўтара...

Як жаўна лясным жыхарам кватэры будавала

Зацкавілі чытачоў сучасныя аповесці-казкі Волгі Никольскай (прэзентуюцца дзве яе кнігі: «Фей па імені Свецік» і «Свецік: падарожжа ў Сетцы»). Волга Никольская — член Саюза пісьменнікаў Беларусі, член Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Найлепшы твор для дзяцей і юнацтва». Творчасць пісьменніцы прадстаўлена ў «Зборніку для чытання ў IV класе». Героі яе кніг разумеюць, што дабрныя, спачуванне і імкненне дапамагчы адно аднаму — паніцы, без якіх не абсыціся, а самае галоўнае, што ёсць у жыцці кожнага і што трэба бераччы і шанавачы, — гэта сям'я, блізкія і родныя, сябры.

Наталія ХЛАПКОВА, метадыст аддзела маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці Сеткі бібліятэк Кіраўскага раёна

З любоўю да чытання

Штогадовае свята «Бульвар, які чытае» Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна сёлета вырасла да рэспубліканскага маштабу, а яго суарганізатарам выступіў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Фэстываль дзіцячых кнігі прайшоў пад назвай «Падарожжа па Беларусі».

Галоўнае — у юных аматараў кнігі была магчымасць пагутарыць з вядомымі пісьменнікамі, атрымаць жадааны аўтаграф, задаць пытанні аб творчасці і бліжэй пазнаёміцца з галоўнымі героямі новых твораў. У ліку ганаровых гасцей свята — члены Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхал Пазнякоў, Іна Фралова, Кацярына Хадасевіч-Лісава, Ірына Карнаухава, прадстаўнікі Віцебскага рэгіёна Галіна і Сяргей Трафімавы, выдатныя дзіцячыя аўтары Гродзеншчыны Людміла Кечы, Таццяна Якуц, Ліна Багданова. На брэсцкай пляцоўцы прайшлі сустрэчы з Таццянай Дземідовіч, Зінаідай Дудзюк, Ірынай Морых, Наталіяй Кандрашук, Анатолем Бензеруком і Анатолем Брытуном.

Фэстываль урачыста адкрылі начальнік аддзела культуры Брэсцкага гарвыканкама Святлана Сямашка і намеснік старшыні Брэсцкага гарадскога Савета дэпутатаў Валерыя Тарасэў. Старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццяна Дземідовіч са словамі ўдзячнасці ўручыла дырэктару гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Святлане Карлюкевіч грамаду ад імя старшыні СПБ Аляксандра Карлюкевіча за папулярныя арганізацыю айчынай літаратуры і вялікую асветніцкую працу.

Святочны настрой стваралі юныя танцоры, спевакі дзіцячага адукацыйнага цэнтра «Май Бэбі» і гарадскога Цэнтра культуры і вольнага часу. Беларускі ўзборы з яркімі творчымі рашэннямі прадставілі юныя мадэльеры з 11-й і 19-й школ горада Брэста.

У фінале фэстывалу прайшла цырымонія ўзнагароджання пераможцаў творчай акцыі «Незвычайная кніга сваімі рукамі». А старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ ўручыла дыпламы і прызы ад пісьменніцкай суполкі Берасцейшчыны пераможцам конкурсу кніжных закладак «З любоўю да чытання».

Выстаўкі-продажы, вучлівыя тэатры, літаратурныя квэсты для кеміўных і творчых секцыяў для рукадзельніц радалі юных наведвальнікаў.

Настася НАРЭЙКА
Фота даслана аўтарам

Міхас Пазнякоў і Кацярына Хадасевіч-Лісава падчас свята.

З гісторыі мяшчанства беларускіх земляў

Першыя аддзеленыя згадкі пра гарадскіх жыхароў можна з'яўляцца аднесці да XIII ст. Пачатак — з нямецкага тэрміна «*der Bürger*» («*гараджанін*»), які ўпершыню з'явіўся ў адным з дакументаў Паўночнагерманскага горада Любек у 1227 г. Ужо ў 1263 г. «нямецкае гарадское права» перайшло ў тагачасную Польшчу (горад Гданьск), а найменне «*der Bürger*» было заменена яго польскай адпаведнікам «*mieszczanin*».

ВІТЕБСКАЯ МЯШЧАНКА. 1846 г.

На тэрыторыю Вялікага Княства Літоўскага, ядро якога складалі беларускія землі, дадзеныя нормы з усяёй іх тэрміналогіяй перайшлі ў апошняй чвэрці XIV ст. Першым з размешчаных у сучасных межах Беларусі горадам, які атрымаў самакіраванне паводле Магдэбургскага права, стала Бярэсце (у 1390 г.). Астатнія разнавіднасці нямецкага гарадскога права (любэцкае, кульмскае, гамбургскае) у ВКЛ не прыжыліся. Жыхары гарадоў, якія валодалі гэтым правам, былі вызвалены ад феадальных павіннасцей і судовай юрысдыкцыі розных службовых асоб, падпарадкоўваючыся толькі спецыяльна створаным органам — магістратам. Тэрмін «*мяшчанін*» перайшоў у старабеларускую мову, якая была дзяржаўнай у дадзенай краіне, і канчаткова ўсталяваўся ў заканадаўчых актах да сярэдзіны XV ст. з дараваннем у 1441 г. Магдэбургскага права гораду Слуцку.

Наступная згадка тэрміна «*мяшчанін*» («*мяшчане*», «*мяшчанства*») у сучасных межах Беларусі адносіцца да 2 мая 1447 г., калі быў выдадзены агульназемскі прывілей, больш вядомы як «прывілей вялікага князя Казіміра Ягелончыка». Правы і абавязкі мяшчан былі строга рэгламентаваны ў Статуце ВКЛ 1588 г. Згодна з дадзеным зводам законаў, яны сталі трэцімі з чатырох станаў (саслоўяў, саслоўных груп, саслоўных катэгорый) і былі абавязаны выконваць воінскую павіннасць і выплачваць велізарны шэраг абавязковых грашовых і натуральных падаткаў. У пералік іх працоў ўваходзілі: гандаль, валоданне рознымі відамі маёмасці; удзел у самакіраванні, самаахове, а таксама іншых органах і структурах. Таксама дадзенымі актамі рэгламентаваліся шляхі набывання або страты «мяшчанскага статусу». Прыналежнасць да мяшчанства афармлялася спецыяльным запісам у магістрацкай кнізе, у выніку чаго любы мяшчанін быў строга замацаваны за вызначаным горадам і мог выехаць толькі пры наяўнасці дазволу ад магістрата. Мяшчанскае званне было спадчынным і давалася толькі тым асобам, якія мелі ў горадзе нерухомасць, займаліся гандлем ці рамствам, плацілі падаткі і выконвалі грамадскія службы. Выключыць пэўнага чалавека з мяшчанскага саслоўя маглі толькі грамада ці магістрацкі суд. Гэтыя заканадаўчыя нормы былі канчаткова адменены імператарам Мікалаем I 25 чэрвеня 1840 г., аднак паспелі стаць асновай для шматлікіх соймавых канстытуцый Рэчы Паспалітай і расійскага імперскага заканадаўства, асабліва пры складанні кодэксаў «Полное собрание законов Российской империи» (у 3-х зборах і 137 тамах, 1826—1916 гг.) і «Свод законов Российской империи» (у 1-м зборы і 28 тамах, 1857—1868 гг.).

Пэўныя аспекты, якія датычыліся мяшчан, меліся і ў соймавых канстытуцыях Рэчы Паспалітай 1767—1768, 1773—1775, 1788—1792 г. Датычылася гэта такіх асноўных працоваў, які дазвалялі некаторым кіруючыя пасады, права галасу на выбарах, атрыманне афіцэрскіх чыноў у

арміі і інш. Асабліва выразна дадзеныя пункты разам з іншымі былі ўнесены ў прынятую на апошнім з названых соймаў «Канстытуцыю 3 мая 1791 г.». Некаторыя аспекты (шлюбны паміж прадстаўнікамі розных канфесій, свабода веравання і г. д.) былі прапісаны ў актах Рэчы Паспалітай пасля працяжных спрэчак і пад ціскам замежных дыпламатаў.

Удзельная вага гарадскіх жыхароў ад агульнай колькасці насельніцтва ў розныя перыяды адрознівалася: ад 3,3% у XV—XVII стст. да 10,7% у XVIII — пачатку XX стст. Мяшчане сярэдзіны былі асноўнай і самай шматлікай групай. Яны ўдзельнічалі ва ўсіх працэсах унутры горада і былі асноўнай горадаўтваральнай сілай. Без мяшчан не абходзілася ні адна гарадская падзея — гандлёвая, культурная, палітычная, ваенная. Гэтая група выступала як даволі ўплывовая сіла. Мяшчане з'яўляліся носьбітамі, захавальнікамі і абаронцамі пэўных традыцый. Аднак рассяленне мяшчанскага асяродку на багатых («заможных») і бедных («дробных») прадстаўнікоў падрывала эканамічную моц дадзенага саслоўя і стварала ўмовы для ўнутрысаслоўнага супрацьстаяння. Вялікія складанасці для існавання мяшчанства таксама дадалі этнічныя, канфесійныя, культурныя канфлікты, якія працякалі як унутры саслоўя, так і паміж рознымі іншымі саслоўямі (з удзелам мяшчан). Дададзеныя негатывы працэсы мелі розную інтэнсіўнасць, працягласць і колькасць удзельнікаў. Мяшчанства, як і любая саслоўная катэгорыя, было вельмі неаднароднай у сацыяльным, этнічным і канфесійным аспектах групай. У азначэнне «*мяшчане*» пераважна большасць даследчыкаў запісвае жыхароў не толькі гарадоў, але і мястэчак. Апошнія населеныя пункты з'яўляліся так званым «пераходным званом» паміж гарадамі і вёскамі. Па падліках беларускіх і замежных навукоўцаў (З. Ю. Капыскі, С. Е. Александровіч, І. М. Шаруха і інш.), на нашых землях у сярэдзіне XV ст. налічвалася 40 гарадоў і 40 мястэчак, у 1569 г. — 26 гарадоў і 335 мястэчак, у 1648 г. — 42 гарады і 425 мястэчак, у 1795 г. — 41 горад і 397 мястэчак, у 1825 г. — 69 гарадоў і 290 мястэчак, у 1861 г. — 42 гарады і 498 мястэчак, у 1913 г. — 45 гарадоў і 280 мястэчак. Абодва тыпы паселішчаў падзяляліся на «прыватнаўласніцкія» і «магістрацкія».

Аднак апошнія, нягледзячы на наяўнасць органаў самакіравання, нярэдка вымушаны былі суседнічаць з цэлым шэрагам уладанняў свецкіх або духоўных феада-

лаў (т. зв. «юрдык»). Прыватнаўласніцкія гарады і мястэчкі амаль зніклі толькі на працягу XIX ст. пасля падзей вайны 1812 г. і паўстанняў 1794, 1830—1831 і 1863—1864 гг. У прыватнай уласнасці да верасня 1939 г. застаўся толькі Нясвіж, які належаў славетнаму магнацкаму роду Радзівілаў.

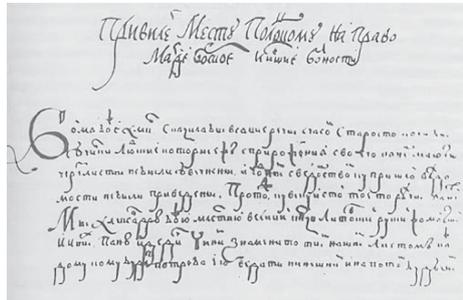
Улады Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі праводзілі ў дачыненні да мяшчан і да гарадоў з мястэчкамі даволі супярэчліваю палітыку. Так, паводле расійскага сойма 1775 г., мяшчане атрымалі роўныя са шляхтай правы і маглі атрымаць афіцэрскія чыны ў арміі, а таксама набыць маёмнасць. Аднак сойм 1776 г. ліквідаваў Магдэбургскае права ва ўсіх гарадах і мястэчках, акрамя васьмі буйных гандлёвых цэнтраў. На час правядзення дадзенага сойма самакіраваннем карысталася 70 паселішчаў. У 1792 г., згодна з адным з апошніх расійскіх «Чатырохгадовага сойма» (1788—1792 гг.), некаторыя гарады і мястэчкі зноў атрымалі самакіраванне з шырокімі падатковымі і судовымі льготамі. Аднак пасля падзеяў Рэчы Паспалітай (1772, 1793, 1795 гг.) і ўключэння беларускіх земляў у склад Расійскай імперыі Магдэбургскае права ў беларускіх гарадоў было канчаткова адабрана і заменена «самакіраваннем на расійскім узоры» (гарадавымі магістратамі, гарадскімі і шасцігалоснымі думамі).

Істотнай прычынай, якая стрымлівала рост некаторых гарадоў і большасці мястэчак, перашкаджаючы развіццю іх эканамічнага патэнцыялу, была катэстрафічная перанаселенасць. Вытокі дадзенага фактараў трэба шукаць у заканадаўчых актах, якія прымаўся ўладамі Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі як у дачыненні да мяшчан, так і да асоб-

пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г., хаця фактычна перасталі дзейнічаць у сувязі з падзеямі Першай сусветнай вайны ў 1915—1916 гг.

Мяшчанства паводле заканадаўства і Рэчы Паспалітай, і Расійскай імперыі з'яўлялася «падатковым станам». Прычым памеры грашовых выплатаў у казну ці чыноўнікам розных рангаў пастаянна павялічваліся, што нярэдка становілася прычынай беднасці і сацыяльнай незадаволенасці некаторых прадстаўнікоў мяшчан. Больш за тое, заканадаўства таго часу нярэдка не выводзіла іх як асобную сацыяльную катэгорыю. Так, напрыклад, у «Грамоте на права і выгоды горадам Расійскай імперыі» ад 21 красавіка 1785 г. мяшчане атрымалі назву «городовых обывателей» або «среднего рода людей». «Гарадавыя палажэнні» 1870 (у «Паўночна-Заходнім краі») яно было ўведзена толькі з 1875 г. і 1892 г. амаль поўнастаю капіравалі ключавыя пункты пастановы 1785 г. Розніца была ў тым, што адбылося павышэнне маёмаснага цензу і скарачэнне колькасці мяшчанскіх выбаршчыкаў для органаў гарадскога самакіравання. Пэўныя заканадаўчыя паслабленні для мяшчан былі звязаны з адменай цалесных пакарэнняў (1863 г.), падушных падаткаў (1866 г.), заменены падаткам з нерухамай маёмасці ў гарадах і мястэчках і рэкрутчыні (1874 г., заменена воінскай павіннасцю, якая не наслала ўсеагульны характар), уводзеннем агульнага прамысловага падатку (1898 г.).

Мяшчане беларускіх гарадоў і мястэчак адрозніваліся і паводле веравання. На працягу ўсяго азначанага перыяду (сярэдзіна XV — першая палова XX стст.) асноўнымі рэлігіямі ў іх асяродку з'яўляліся праваслаўе, каталіцтва, уніятаў, пратэстантызм, іўдаізм, іслам, стараабраднасць. Аднак праэнтныя судзіны ў розныя гістарычныя эпохі ў залежнасці ад пэўнай сукупнасці знешніх і ўнутраных фактараў пастаянна мяняліся. Галоўнымі заняткамі мяшчан беларускіх земляў былі гандаль, розныя віды рамстваў, промыслы, вольніцтва, сельскагаспадарчыя работы, арэнда. Таксама мяшчане беларускіх гарадоў і мястэчак актыўна займаліся камерцыйнымі справамі і валодалі прамысловымі прадпрыемствамі. Так, мінская мяшчанка-іўдзейка Рохля Фрумкіна і яе плямёнікі ў

1864—1894 г. валодалі драўлянымі броварам. Прадпрыемства функцыянуе і цяпер, набыўшы сусветную вядомасць пад рознымі назвамі: «Багемія», «Беларусь», «Аліварыя». Лідскі мяшчанін-іўдзей Носэль Пупко заснаваў піўзавод, якім кіраваў да самай смерці ў 1900 г. Яго нашчадкі распараджаліся справамі прадпрыемства ажно да 1943 г. Завод дзейнічае і цяпер.

Няпростыя адносіны ў гарадскім асяродку захоўваліся, нягледзячы на ўсе спробы павярхоўных змяненняў і нават кардынальных рэформ, да самай Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г., калі мяшчанства было ліквідавана разам з іншымі саслоўямі і званнямі паводле Дэкрэта СНК ад 10 лістапада 1917 г. У 1938—1939 гг. з прававой тэрміналогіі Беларусі і сумежных краін было выведзена слова «*мястэчка*». Пасля гэтага тэрміна «*мяшчанства*» і «*мяшчане*» канчаткова зніклі з заканадаўчых актаў, але і да нашага часу выкарыстоўваюцца ў навуковай (гістарычнай, этнаграфічнай), мемуарнай і мастацкай літаратуры. У апошніх двух выпадках яны нярэдка маюць адромны сэнс: напрыклад, у некаторых творах Мальера, А. І. Герцэна, А. Ф. Пісемскага, М. Горкага, З. Бядулі, Я. Купалы, Я. І. Замціна, А. С. Макаранкі, успамінах С. Ю. Вітэ, П. А. Стальпіна і інш.

Кірыл МЯДЗВЕДЗЕЎ

Кветка з літпалетка

Маленькае сонейка

Гэтая краска ў ліку самых першых вітае надыход вясны і знікае адной з апошніх, цешыць вока насычаным яркім колерам. Галоўнае ў яе характары пасля стойкасці і непераборлівасці — цікаўнасць, пра што нават існуе паданне. Толькі прагнуўшыся, дзьмухавец азірнуўся навокал і пабачыў сонца. Позірк іх сустрэліся, і сонца паслала дзьмухаўцу свой жоўты праменьчык. Дзьмухавец пажаўцеў і закахаўся ў сонца — пагляд не можа адвесці: яно ўзыходзіць — кветка глядзіць на Усход, крапеца зеніту — і дзьмухавец цягне макаўку наўпрост да неба, а збярэцца на спачын, апускаючыся за лінію далаягляду, — і жоўценькая галоўка паварочваецца на Запад. Згасне сонца — згасаюць і дзьмухаўцы. І так пакуль не стануць сівымі. А потым паліяць парашуцікі-пушынкi наўздагон за сонейкам, каб новаю вясной ўзысці тысячамі жоўценькіх шапачак, якія адлюстроўваюць сонца. Адвечнае кола жыцця, спрадвечны рух, кругаварот...

Цікава, што ў роднай мове маюць права на існаванне дзве назвы расліны — дзьмухавец і адуванчык. Уладзімір Караткевіч пісаў «адуванчык». Так, ён згадвае краску трапным параўнаннем у вершы «На пачатку дарогі» — гэтым творам пачынаецца яго першы паэтычны зборнік «Матчына душа» (1958). У вершы намалявана ідэальная карцінка ранняга дзяцінства: чатырохгадовы хлопчук назірае за спорнай работай — нарыхтоўкай капусты, калі майці разам з вясёлымі суседкамі, якія «смыліся талакою», таўкуць сечкамі капусту і адпраўляюць яе ў распараныя глоткі цёмных бочак.

...О, як спяваюць! Вуха ў дзіцёнка,
Які на зэдліку сядзіць ля печкі,
Упершыню жадобна ловіць гукі,
Упершыню ў жыцці. Чатыры леты
Прабеглі над бялява галоўкай,
Якая, быццам стэлы адуванчык,
Качаецца пад ветрам вольных песень.

Спрычыніўся адуванчык і да «Гісторыі з першым каханнем» (верш, які пабачыў свет на старонках часопіса «Полюмя» ў 1957 годзе, а потым увайшоў у «Матчыну душу»):

Шчасце былое ўяўляю
Дзяўчынкаю на вясне.
Зазарэлая, кемная, злая,
Дражніла яна мяне.

Далей апісваецца, як прыгажуня гуляла ў садзе, а шаснаццацігадовы «дурны ад кахання і мук» хлопеч моўчы за ёю назіраў. І тут адбываецца дзіва — дзяўчынка раптам яго заўважае і...

Просіць заплюшчыць вочы,
І глядзіць па галаве.
Раскошы цэлыя рэкі
У сэрца маё пльывуць,
Моцна сціскаю паветкі,
Чакаю... Нельга ўздыхнуць...
А дзяўчына з вачыма блакітнымі
Суседу, дурному як бот,
Адуванчык тынула спрытна
У шырокі, як ступа, рот.

Праз сваю асабліваць аблятае дзьмухавец стаў частым героём гумарыстычных твораў, баек. Адзін з найбольш запамінальных і адметных вобразаў стварыў Авяр'ян Дзеружынскі:

«Адуванчык, // Дзьмухавец, // Кучаравы
маладзец, // Стаў ён // Пры дарожцы // На
даўжэзнай ножцы. // Дзьмухнуў вецер — //

Адуванчык // Стаў нібыта // Абарванчык.
// Адуванчык, // Дзьмухавец, // Як
падстрыжаны халец, // Бо на макаўцы //
У былінкі // Аніводнай // Валасінкі».

Аўтарам вясёлай байкі пад назвай «Дзьмухавец-зазнайка», не пазбаўленай жыццёвай філасофіі, з'яўляецца дзіцячая пісьменніца Таццяна Чжэд. Твор пабачыў свет у гумарыстычным часопісе «Во-жык»:

Дзьмухавец рос непрыкметна; неспадзеў
Яркім колерам вясною расквітнеў.
Навокал аглядзеўся, здзівіўся:
— Як жа свей напрыгажэў, змяніўся!
Шэраму дэ воблачанаму дню
Падарыў святло, я, цэлыню.
І звары мне рабў, і расліны...
Я для іх любімы і адзіны!
Сонцам дзьмухавец сябе ўявіў,
Быццам гэты ён усім свяціў.
Толькі пару тыднёў праліцела —
Галава зазнайка пасівела.
Разам з ветрам лёкія пушынкi
Зніклі, быццам па вясне сняжынкi...
*

Колькі гэтакіх з'яўляецца «свяціў» —
Іх усіх пералічыць не хопіць сіл.
Ды знікалі самазванцы і бясконца
Ірэ нас адно на ўсю планету Сонца.

Яркую малюнічую карцінку вясны і абуджэння прыроды і ўласнай душы стварыла Ніна Міралькова ў нататцы «Жыццё пачынаецца з Жыровіцкай крыніцы» на старонках газеты «Астравецкая праўда» (19.05.2013): «Абуджаецца зямля — зелянеюць бярозы, квітнеюць яоліны. Сонца казыча шчокі, залаціць за каўнер, хоча дакрануцца да майго сэрца — ці прагнулася? А яно даўно вачамі заглянае зеляніну травы, жаўцізну рапсавага поля, дзьмухаўцовыя

карагоды і вясёлыя твары людзей, што дачакаліся цяпла».

Дзьмухаўцовае поле заўжды лашчыць пагляд, цешыць сэрца. Кветка, падобная на маленькае сонейка, з'яўляецца надзвычай карыснай для чалавека, шырока прымяняецца ў медыцыне. На латэна дзьмухавец лаваны — *Taraxacum officinale*. У народзе гэтую расліну называюць малачаем, пуштадзем, пляшчўцам, кульбабай, зубным коранем. А яшчэ кажуць, што гэта наш беларускі жоньшэнь — на сваіх якаснях расліна мала ў чым яму ступае: яе ўжываюць для лячэння хвароб страўніка, печані, нырака, для паліпшэння саставу крыві і для апетыту, як моцны прафілактычны сродак. З высушаных дзьмухаўцовых каранёў, змолотых на кавамоцы і трохі падсушаных на патэльні, робяць каву. З дзьмухаўцоў таксама гатуюць настоі, карысныя пры алергіі, радыяцыйных паражэннях, цукроўцы і зобе. Парашок з каранёў ужываюць пры гіпертаніі, атэрасклерозе, высокіх паказчыках халестэрыну.

Надзвычай карысныя салаты, супы, прыгатаваныя з дзьмухаўцоў, а таксама варэнне. Прырода дорыць свае багатыя скарбы — бяры, спажывай, жыві ў радасці, чалавечка, і таксама свяці, будзь маленькім сонейкам для тых, хто любач.

Таша ШПАКОЎСКАЯ,
фота аўтара

зваротная сувязь

Вось якая навіна...

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Пакуль вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штырхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыесерыял» гучыць раман Агаты Крысці «Атэль» «Бертрам».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Івана Шамякіна «Крыніцы». У «Радыебібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Джорджа Байрана «Дон Жуан» (пераклад не беларускую мову Уладзіміра Скарыніна). Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць аповяданні айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — вершы Алеся Каско. Змест перадачы «Радыеаўдэа плюс» (пачатак эфіру ў 21:30) у выхадныя складуць дзве часткі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Зацюканы апостал» паводле п'есы Андрэя Макаёнка.

Юным прыхільнікам мастацкага вышчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя».

Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі выходзіць твор Алега Грушчэкага «Рыцар Янка і каралеўна Мілана» (музыка Аляксандра Літвіноўскага). У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучаць інсцэніраваныя казкі Васіля Віткі «Буслінае лета» і «Казка пра цара Зубра...», беларуская народная казка «Лёгі хлеб», фрагмент паэтычнай кампазіцыі «Еду ў гості да слана...» паводле вершаў Артура Вольскага. Штовечар у 21.00 «Вязьня казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штогдніўніка «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Галыяровіча прапануе сустрэчу са скульптарам Аляксандрам Фінскім. Новы выпуск праекта гэтага аўтара «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

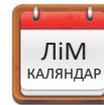
11 чэрвеня — 70-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Мароз (1953), беларускі паэт, кінадраматург.

12 чэрвеня — 70-годдзе адзначае Таццяна Араславава (1953), беларуская мастачка дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

13 чэрвеня — 120 гадоў з дня нараджэння Эдуарда Шапка (1903—1977), беларускага акцёра, заслужанага артыста БССР.

13 чэрвеня — 70-гадовы юбілей святкуе Іван Роўда (1953), беларускі мовазнаўца, педагог.

15 чэрвеня — 100 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Галушкінай (1923—2009), беларускай

операвай спявачкі, педагога, народнай артысткі Беларусі.

15 чэрвеня — 85 гадоў з дня нараджэння Васіля Чайкі (1938—2007), беларускага мастака манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывальца.

15 чэрвеня — 75-годдзе адзначае Анатоль Бутвіч (1948), беларускі пісьменнік, перакладчык, публіцыст, крытык, дзяржаўны дзеяч.

16 чэрвеня — 75-годдзе святкуе Леанід Ціцін (1948), беларускі кампазітар.

Каляндар падрыхтаваны БДАМІМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

9 чэрвеня — у публічную бібліятэку № 8 імя Максіма Багдановіча (вул. Казлова, 12) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Уладзімірам Магзо. Пачатак у 10.30.

9 чэрвеня — у Ждановіцкую сельскую бібліятэку Мінскага раёна (вул. Лінейная, 86) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Мікалаевым. Пачатак у 11.00.

13 чэрвеня — у літаратурны клуб «Азаронне» пры публічнай бібліятэцы № 5 (вул. Казлова, 2) на творчую сустрэчу «Летнія прагукі», вядучая — пісьменніца Кацярына Стройлава. Пачатак у 16.30.

15 чэрвеня — у Чурывіцкую СШ Мінскага раёна на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхаасём Пазняковым. Пачатак у 11.00.

15 чэрвеня — у Клімавіцкую раённую бібліятэку на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Мікалаевым. Пачатак у 11.00.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці члена СПБ Сафіі МАКАРЭВІЧ і выказваюць шчырыя спачуванні яе родным і блізкім.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці члена СПБ Галіны МІШНЕВАЙ і выказваюць шчырыя спачуванні яе родным і блізкім.

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
каляія:
Алесь Бадак
Дзясні Барсукоў

Віктар Гардзей
Уладзімір РІНЛЕМЕДУ
Вольга ДАДАЎІМАВА
Віктар КУРАШ
Алесь МАРЦІНОВІЧ

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарніцэў
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказы сакратар — 377-99-73
адзельныя крыжкі і бібліяграфія;
прозы і паэзія; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»»
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісны ў друку
08.06.2023 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 696

Друкарня Рэспубліканскага ўніверсальнага прапрадзтва
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1337
Д 12 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 12 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэдакуюцца. Пазычаныя рукпісы можа не супадаць з меркаванымі аўтарамі публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

